

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทนี้ แบ่งได้เป็น 4 ส่วนดังนี้

1. ความหมายของการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธ
2. รูปแบบการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ
  - 2.1 ด้านการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธ
  - 2.2 ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม
  - 2.3 ด้านการเรียนการสอน
  - 2.4 ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต
  - 2.5 ด้านบรรยากาศและภูมิทัศน์
3. โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รายละเอียดแต่ละส่วนจะได้นำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. ความหมายของการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

1.1 การบริหารจัดการ

1.1.1 การบริหาร (Administration) คือ

วิจิตร ศรีธำรง (2536 : 8) ให้ความหมายของคำว่า การบริหาร ไว้ดังนี้ การบริหารเป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคล (ตั้งแต่สองคนขึ้นไป) ร่วมมือกันทำกิจการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยใช้กระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสม

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534 : 10) ให้ความหมายของ การบริหารเกี่ยวข้องกับหลักการต่างๆ 6 ประการ คือ

1. มีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป
2. กลุ่มบุคคลดังกล่าวร่วมมือกัน
3. ทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างด้วยความประสานสัมพันธ์

และมีระบอบคุณลักษณะ

4. ด้วยการรู้จักใช้ทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

5. ให้บรรลุมิตรภาพประสงค้อย่างหนึ่งหรือหลายอย่างที่กำหนดไว้ล่วงหน้า
อย่างชัดเจน

6. วัตถุประสงค์ดังกล่าวได้ช่วยกันกำหนดขึ้น โดยทุกคนรับรู้และเห็นด้วย
ตรงกัน

พณีย์ ภัทมาทินทร์ (2531 : 20) ให้ความหมายของการบริหาร หมายถึง
กระบวนการที่ผู้บริหารใช้อำนาจ ตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ ที่มีอยู่
ดำเนินงานของหน่วยงานนั้นให้ดำเนินไปสู่จุดหมายที่ต้องการ

ประพันธ์ สุริหาร (2533 : 25) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร คือ

1. การบริหารเป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป
2. กลุ่มบุคคลร่วมมือกันทำกิจกรรม
3. เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน
4. โดยใช้กระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสม

ไซมอน (Simon, 1966 ; อ้างใน ประพันธ์ สุริหาร, 2533 : 26) ให้ความหมาย
ของการบริหาร หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุ
วัตถุประสงค์ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง

แคมป์เบลล์ Campbell (1997 : 6) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการ
ทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับบุคคลอื่น

สรุปการบริหาร หมายถึง การดำเนินกิจการต่าง ๆ ให้สำเร็จโดยอาศัยความรู้
ความสามารถของผู้บริหารและความร่วมมือของบุคคลอื่นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่
ต้องการ โดยอาศัยกระบวนการบริหารและปัจจัยที่เหมาะสม

1.1.2 การจัดการ (Management) มีผู้ให้ความหมายไว้มากมายเช่น

คูนต์ซ์และดอนเนลท์ (Harold D.Koontz and Cyril O'Donnell, 1972 : 18)
ให้ความหมาย ว่า การจัดการ หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยอาศัย
ปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์ของการจัดการ

เดล (Ernest Dale, 1968 : 20) กล่าวว่า การจัดการ คือกระบวนการจัดองค์การ
และการใช้ทรัพยากรต่างๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

ทมลิต บางโม (2541 : 13) กล่าวว่า การจัดการ คือศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุ
อุปกรณ์ขององค์การและนอขององค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมี
ประสิทธิภาพ

กองวิจัยทางครุศึกษา กรมวิชาการ (2542 : 15) ได้รวบรวมความหมายของการจัดการไว้ดังนี้

เฟรนช์ และสวาร์ด (French and Saward. 1977 : 14) ได้นิยาม คำว่า การจัดการ หมายถึง กระบวนการ กิจกรรมหรือการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ ในอันที่จะเชื่อมั่นได้ว่า กิจกรรมต่างๆ ดำเนินไปในแนวทางที่จะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่อันที่จะสร้างและรักษาไว้ซึ่งสภาวะที่จะเอื้ออำนวยต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความพยายามร่วมของกลุ่มบุคคล

ฮิลล์, มิคเคอธมิสท์ และ มาธิส (Michale A. hill, Dennis Middlemist and Robert L. Mathis. 1979 : 20) ได้นิยามว่า “การจัดการ” หมายถึง การประสมประสานทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

กอพฟ์แมน (Kaufman. 1992 :18) ได้ให้ความหมายของ “การจัดการ” ว่าเป็น การทำให้เกิดความก้าวหน้าและได้มาซึ่งวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการแยกแยะความต้องการจำเป็น รู้และใช้วิธีการที่เหมาะสมในการตอบสนองเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือรวมทั้งได้เสนอกระบวนการแก้ปัญหาโดยทั่วไป ซึ่งเน้นลักษณะหนึ่งในกระบวนการจัดการของบุคคล

ดูทัย หิรัญโคต (2526 : 15) ได้นิยามว่า “การจัดการ” หมายถึง กระบวนการของการทำงานให้สำเร็จ ด้วยการใช้บุคคลอื่น และทรัพยากรการบริหารต่างๆ หน้าที่หรืองานของผู้จัดการ คือ การรวบรวมทรัพยากรการบริหาร และเทคนิคต่างๆแล้วกำกับสั่งการให้เกิดการกระทำ หรือกระทำการให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ทิน ปรัชญาพฤษ์ (2535 : 20) ได้นิยาม “การจัดการ” ไว้ว่า หมายถึง กระบวนการ ของการวางแผน การจัดองค์กร การนำ และควบคุมทรัพยากรคน เงิน สิ่งของ และข่าวสาร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วิทยากร เชียงกูล (2536 : 26) ได้นิยามคำว่า “การจัดการ” ไว้ว่า หมายถึง การวางแผน การอำนวยการ การควบคุมการทำงานและสภาพแวดล้อม

บุญชนะ อัครถาวร (2528 : 23) ได้นิยามคำว่า “การจัดการ” หมายถึง การจัดการในเรื่องซึ่งเกี่ยวกับบุคคล การเงิน เครื่องจักรและวัสดุ

ไชศรี คนจริง (2537 : 14) ได้นิยามคำว่า “การจัดการ” หมายถึง หน้าที่จัดระเบียบ

การดำรงไว้ ซึ่งสภาพภายในของกลุ่มหรือหน่วยงาน เพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ผลดีที่สุด

สำนักงานทดสอบทางการศึกษา (2540 : 24) ได้นิยามว่า “การจัดการ” หมายถึง ความพยายามของบุคคลที่จะจัดระบบงาน (ทำงานเดี่ยว) และจัดระบบคน (ทำงานกลุ่ม) เพื่อให้ทำงานสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ฟายอล (Fayol. 1965 ; อ้างถึงใน พะยอม วงศ์สารศรี. 2537 : 27) กล่าวว่า การจัดการเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1) การพยากรณ์และการวางแผน 2) การจัดองค์การ 3) การบังคับ 4) การประสานงาน และ 5) การควบคุม

กูลิค (Gulick. 1975 ; อ้างถึงใน พะยอม วงศ์สารศรี. 2537 : 28) ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารไว้ 7 ประการ ซึ่งมีชื่อย่อว่า POSDCoRB คำย่อมาจากอักษรตัวต้นของแต่ละขั้น คือ

1. การวางแผน (Planning)
2. การจัดองค์การ (Organization)
3. การจัดบุคคลเข้าทำงาน (Staffing)
4. การอำนวยการ (Directing)
5. การประสานงาน (Co-ordinating)
6. การเสนอรายงาน (Reporting)
7. การงบประมาณ (Budgeting)

สรุปได้ว่า การจัดการหมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่นด้วยเทคนิคต่างๆ ของแต่ละบุคคลเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

1.1.3 ความสำคัญของการบริหาร

การบริหารเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ในยุคปัจจุบัน เพราะการทำงานจะประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลว นั้น ก็เพราะนักบริหารมีเทคนิคและวิธีการทำงานไม่เหมือนกัน ดังนั้น การบริหารจึงมีความสำคัญดังที่ผู้รู้ได้กล่าวไว้ดังนี้

สมชาติ โตรักษา (2550 :10) กล่าวว่า การบริหารงานมีความสำคัญต่อองค์การต่าง ๆ คือ

1. การบริหารเป็นสิ่งจำเป็นในทุก ๆ หน่วยงานและองค์การทั้งภาครัฐบาล ภาคเอกชน งานทุกชนิด และกิจกรรมทุกกิจกรรม ไม่ว่าจะดำเนินงานส่วนตัวหรืองานส่วนรวม

2. การบริหารช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของงาน หน่วยงานและองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพสูงสุด

3. การบริหารช่วยให้เกิดและรักษาสมดุลระหว่างความต้องการ วัตถุประสงค์ และกิจกรรมต่าง ๆ ของบุคคล งาน หน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

4. การบริหารช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและเพิ่มประสิทธิผลของงานหน่วยงานและองค์กร

5. การบริหารเป็นวิชาชีพที่มีหลักสูตรการเรียนการสอนทุกระดับ มีการฝึกอบรมอย่างกว้างขวางทั่วโลก มีองค์กรวิชาชีพสมาคม และมีการกำหนดหน้าที่ของผู้บริหารไว้อย่างชัดเจน

วิช วิรัชนิภาวรรณ (2548 : 5) กล่าวว่าถึงความสำคัญของ การบริหารว่า การบริหารภาครัฐทุกวันนี้หรืออาจเรียกว่า การบริหารจัดการ (Management Administration) เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจมาก ขึ้น เช่น การนำแนวคิดผู้บริหารสูงสุด (Chief Executive Officer) หรือ ซีอีโอ (CEO) มาปรับใช้ในวงราชการ การบริหารราชการด้วยความรวดเร็ว การลดพิธีการที่ไม่จำเป็น การลดขั้นตอนการปฏิบัติราชการ และการมุ่งใจด้วยการให้รางวัลตอบแทน เป็นต้น

นอกเหนือจากการที่ภาครัฐได้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเข้ามารับสัมปทานจากภาครัฐ เช่น ให้สัมปทานโทรศัพท์มือถือ การขนส่ง เหล้า บุหรี่ ไร่ กัญชา ภาคธุรกิจก็ได้ทำประโยชน์ให้แก่สาธารณะหรือประชาชนได้เช่นกัน เช่น จัดโครงการคืนกำไรให้สังคมด้วยการลดราคาสินค้า ขยายสินค้าราคาถูก หรือการบริจาคเงินช่วยเหลือสังคม เป็นต้น

เฮย์ส และ จอห์น (Hayes, John. 2002 : 109) ผู้บริหารมีหน้าที่ที่สำคัญต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษอยู่ 3 ประการคือ หน้าที่ในการตัดสินใจว่าจะทำอะไรซึ่งจำเป็นต้องทำโดยผ่านกระบวนการจัดทำแผน (Planning) และการจัดทำงานประมาณ (Budgeting) ต่อมาคือหน้าที่ในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงาน โดยการจัดองค์กร (Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) และประการสุดท้ายหน้าที่ในการสร้างความเชื่อมั่นในผลการปฏิบัติงานด้วยการควบคุม (Controlling)

พาร์สัน และ พาร์ริเซีย (Parsons, Patricia J. 2003 : 23) มีกิจกรรม 4 อย่างที่ถือเป็นหัวใจสำคัญที่ผู้บริหารจะต้องใช้ในการดำเนินงานไปสู่เป้าหมายหรือเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling)

สรุปได้ว่า การบริหารมีความสำคัญต่องานทุกหน่วยงาน ทุกองค์กรต้องมีหลักและวิธีการการบริหารที่ดีในการบริหาร ซึ่งจะพัฒนาหน่วยงานให้เจริญก้าวหน้ามีความมั่นคงแก่องค์กรนั้นๆ ได้

1.1.4 การบริหารการศึกษา (Education Administration)

จากการศึกษาค้นคว้าได้พบว่านักวิชาการและผู้รู้ ได้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาไว้อย่างมากมายและกว้างขวาง ล้วนมีเป้าหมายหลักในการบริหารการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ ตามความมุ่งหมายของการศึกษาและวัตถุประสงค์ของการศึกษาก็คือ การพัฒนาปัจเจกชนให้เต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ การศึกษาเป็นเครื่องมือถ่ายทอดวัฒนธรรมและค่านิยม ที่มีหน้าที่สรรค์สร้างสภาพแวดล้อม ที่เชื้อต่อกระบวนการกล่อมเกลาทางวัฒนธรรม และเป็นเก้าหลอมความปรารถนาของชุมชนให้ไปในทิศทางเดียวกัน (UNESCO, 1996 : 20)

การจัดการศึกษาจึงต้องเน้นไปเพื่อการพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข (พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6)

Glatter (อ้างใน วิจิตร ศรีถ้อยาน, 2536 : 19) ให้ความหมายของ การบริหารการศึกษาว่า เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินการภายในของสถาบันการศึกษา การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของสถาบันการศึกษา การศึกษาเกี่ยวกับองค์กรที่ทำหน้าที่ ควบคุมดูแลสถาบันการศึกษา

Good (1973 : 20) ให้ความหมายของการบริหารการศึกษา เป็น 2 นัย คือหมายถึง การนำทางควบคุมและจัดการเรื่องต่างๆ ทุกด้านของโรงเรียน รวมทั้งการบริหารธุรการ โดยมุ่งสู่เรื่องโรงเรียนที่จะนำมา ซึ่งจุดมุ่งหมายของการศึกษา และหมายถึงการนำ การควบคุม และจัดกระบวนการทั้งหลายของ โรงเรียน เช่น การบริหารบุคลากรครูและนักเรียน การวางแผนกิจกรรมหลักสูตร กลวิธีการสอน คู่มือการสอน การแนะแนว เป็นต้น

Knezevich (อ้างในวิจิตร ศรีถ้อยาน, 2536 : 19) ให้ความหมายของ การบริหารโรงเรียน ว่าคือกระบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้าง การรักษา การกระตุ่น และการประสานสัมพันธ์ถึงของบุคคล วัสดุอุปกรณ์ของระบบ โรงเรียนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ภิญโญ สาธร (2519 : 25) ให้ความหมายของ การบริหารการศึกษาไว้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน

ประชาชน หรือสมาชิกของสังคม ในทุกๆ ด้าน เช่น ความสามารถ พลังสติ พหุติกรรม ค่านิยมหรือ คุณธรรม ทั้งในด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ เพื่อให้บุคคลดังกล่าว เป็นสมาชิกที่ดีและมี ประสิทธิภาพของสังคม โดยกระบวนการต่างๆทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผน ทั้งในและนอก โรงเรียน

นพพงษ์ บุญจิตราวุธ (2534 : 4) ให้ความหมายของ การบริหารการศึกษา ไว้ว่า เป็นกิจกรรมต่างๆที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุกๆ ด้าน นับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ พหุติกรรมและคุณธรรม เพื่อให้มีค่าเชื่อมโยงกัน กับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่างๆที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อ บุคคล และอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆอย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตาม เป้าหมายของสังคมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ดังนั้น หน้าที่หลักของผู้บริหารก็คือ การประสานงานให้ บุคคลต่างๆปฏิบัติไปด้วยดีและบำรุงรักษาหน่วยงานให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงและมีความ เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษามีถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลร่วมมือกันดำเนินการ พัฒนาบุคคลทุกภาคส่วนในสังคมทั้งคุณธรรมนำความรู้ผู้ปัญญาต่างๆ ด้านของความเป็นมนุษย์

1.1.5 ภารกิจของผู้บริหารการศึกษา

ผู้บริหาร ในฐานะผู้ดำรงตำแหน่งสูงสุดในการบริหารงานการศึกษาภายใน โรงเรียนมีภารกิจที่จะต้องปฏิบัติทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนมากมาย ซึ่งอาจสรุปหน้าที่ ของผู้บริหารได้ 4 ประการตามงานวิจัยของ Robert S. Fisk และดร.กัญญา ภากร ได้เพิ่มงาน บริหารกิจการนักเรียนอีกประการหนึ่ง คือ

1. การให้โอกาสทางการศึกษาและปรับปรุงการศึกษาในโรงเรียนหรือ บริหารงานวิชาการ
2. บริหารงานบุคลากรในโรงเรียน
3. บริหารที่เกี่ยวกับชุมชนและการประชาสัมพันธ์โรงเรียน
4. บริหารงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ธุรการ การเงิน และการให้บริการ
5. การบริหารกิจการนักเรียน (หัวข้อนี้ได้นำมาแยกเป็นภารกิจอีกอันหนึ่งใน ภายหลัง)

ปัจจุบันถึงแม้ผู้บริหารจะมีศึกษานิเทศก์เข้ามาช่วยงานด้านวิชาการ แต่เนื่องจาก ผู้บริหารในฐานะผู้บังคับบัญชาสูงสุดในโรงเรียนและผู้ใกล้ชิดกับครูในโรงเรียน จึงยังมีความจำเป็นอยู่เหมือนเดิมว่า “ผู้บริหารยังคงจะต้องเป็นผู้นำทางวิชาการภายในโรงเรียน” ดังนั้นผู้บริหารจึงเสมือนกับต้องมีคุณลักษณะเพิ่มขึ้นกว่าเดิม คือ

ความจำเป็นอยู่เหมือนเดิมว่า “ผู้บริหารยังคงจะต้องเป็นผู้นำทางวิชาการภายในโรงเรียน” ดังนั้นผู้บริหารจึงเสมือนกับต้องมีคุณลักษณะเพิ่มขึ้นกว่าเดิม คือ

1. เป็นผู้นำทางวิชาการในโรงเรียน (Instructional Leader)
2. เป็นผู้ประสานงานและให้บริการที่ดี
3. เป็นผู้มีอิทธิพลเป็นที่ยอมรับนับถือในหมู่ครู ในการที่จะรักษาความสามัคคี

กลมเกลียวของสมาชิกในโรงเรียน

4. เป็นผู้ควบคุมการบริหารงานตามนโยบายให้บรรลุจุดหมายทั้งของโรงเรียน และของสมาชิกในโรงเรียน (บพพพท์ บุญจิตราคุลย์, 2534 :18)

สมชาย เทพแสง (2543 : 20-23) ได้ให้แนวคิดสำหรับผู้บริหารการศึกษา ในปัจจุบันว่า ผู้บริหารไม่ว่าจะอยู่ในระดับใดมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน คือ เริ่มตั้งแต่การวางแผนการควบคุม ติดตามผลและประเมินผล การให้ขวัญกำลังใจ และการตัดสินใจ ซึ่งถือเป็นหน้าที่หลัก ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องมีลักษณะที่ดี มีหลักการสำคัญในการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ภายใต้อาณาเขตและงบประมาณที่จำกัด ผู้บริหารจึงควรมีลักษณะ 20 P ดังนี้

1. Psychology ผู้บริหารต้องมีจิตวิทยาในการบริหารคน รู้จักนิสัยใจคอของลูกน้องเป็นอย่างดี ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษานิสัยของแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร พยายามจะต้องไปบริการใครต้องวิเคราะห์เขาก่อนอันดับแรก

2. Personality บุคลิกภาพมีส่วนสำคัญรวมทั้งการวางแผนให้เหมาะสมกับตำแหน่ง เพราะการแต่งกายที่ดี การเดินที่สง่างามสวย ตลอดจนการพูดมีหลักการน่าเชื่อถือ การยิ้มแย้มแจ่มใส มีอิทธิพลไม่มีใครเป็นสิ่งที่สำคัญทำให้เกิดความประทับใจ

3. Pioneer ต้องเป็นผู้ริเริ่มบุกเบิกกล้าได้กล้าเสีย โดยเฉพาะสถานศึกษาใหม่ๆ ที่ยังไม่เป็นที่นิยมผู้บริหารต้องวางแผนเชิงรุกเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ ต้องเห็นดีเห็นงามขอความเห็นเพื่อไปสู่เป้าหมาย ถ้าข้อแก้หาคำถึงใจลูกน้องก็หมดคำถึงใจ ดังนั้นตัวอย่างจากอุทธรณ์วิฑูรย์หม้อข้าวของพระยาตาก นำมาซึ่งชัยชนะในการตีเมืองจันทบุรี เป็นการต่อสู้อย่างกล้าได้กล้าเสีย

4. Poster การประชาสัมพันธ์ แม้เป็นงานเล็กๆ แต่เราอาจจุดเด่นของงานมาเผยแพร่จะช่วยให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น การประชาสัมพันธ์ที่ดีที่สุดคือ มุขปาฐะ (mouth to mouth) ปากต่อปาก

5. Parent ผู้บริหารต้องเป็นพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ต้องมีพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) วางตัวเป็นกลาง ให้ความยุติธรรมแก่ทุกฝ่ายเสมอหน้าวางสังคัมให้

เป็นอีกแผ่นแน่นแต่ในสามัคคีกลมกลืนวดีงเช่น พื่อขุนวามค้ำหมงมหาราชที่ใช้หลักกรพ้อ
ปลดรองลูก ทำใ้ประชนมืความมุขถ้วมหน้า

6. Perion ผู้บริหารต้องเป็นคนตรงเวลา การทำงานตรงเวลาสะท้อนให้เห็นว่า
เป็นคนซื่อสัตย์ได้ทางหนึ่ง และเป็นตัวอย่างลูกน้องได้ยิ่งด้วย เชื้อชอนเล็บหรือคมในฝัก ทำ
ใ้คนอื่นไม่ทราบว่เราคิดอะไร ทำอะไร การทำงานที่วอบคอบนี้ส่งผลใ้การค้ำเนินงาน
เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะถ้าประมาทงานจะเสียหายได้ภายหลัง

8. Pleasure ผู้บริหารต้องมีอารมณ์ขันแก่สถานการณ์ที่ตึงเครียดได้ จะใ้การ
ทำงานเป็นไปด้วยความสุขุมไม่ตึงเครียด

9. Prudent การมองการไกล หรือวิสัยทัศน์ใ้เรานเป็นคนทีทันสมัยตลอดเวลา
ซึ่งผู้บริหารจำเป็นต้องมีเพื่อการคาดคะเนล่วงหน้าได้ ความผิดพลาดจะได้น้อยลง ยกตัวอย่าง
เช่น พระปียมหาราชยอมเสียเมืองเล็กๆ เพียงส่วนเดียวเพื่อรักษาเอกราชไทยไว้ได้

10. Principle การทำงานของผู้บริหารต้องยึดหลักรวมถึงทฤษฎีต่างๆ ที่สามารถ
อ้างอิงได้ รวมไปถึงการมีเหตุผลประกอบที่ชัดเจนได้

11. Perfect งานที่เกิดขึ้นต้องสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้ครบถ้วนถูกต้องและมีการ
ตรวจสอบประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นคุณภาพงานเป็นหลัก

12. Point งานที่จะทำต้องมีจุดประสงค์ที่แน่นอนและชัดเจน สามารถค้ำเนินงาน
ได้อย่างมีทิศทาง เหมือนหางเสือที่คอยบังคับทิศทางเรือ

13. Plan งานทุกงานต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ และพึงระลึกอยู่เสมอว่า
“งานใดก็ตามทีมีการวางแผน งานนั้นสำเร็จไปแล้วครึ่งทาง”

14. Pay ต้องมีการกระจายงานอย่างทั่วถึง และใ้รางวัลบุคคลที่ทำผลงานดีเด่น
เพื่อเป็นขวัญกำลังใจใ้บุคคลสร้างสรรค์ผลงานใ้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ ซึ่งจะช่วยให้
บุคลากรมุ่งทำงานเพื่อใ้เกิดการพัฒนาคืบต่อไป

15. Participation ต้องใ้ทุกคนมีส่วนร่วมกันทำงาน ทำใ้ทุกคนมองเห็น
ความสำคัญองงานพร้อมที่จะช่วยใ้บรรลุวัตถุประสงค์

16. Pundit ต้องรู้เรื่องที่ทำอย่างชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้ ไม่ใช่รู้แต่เรื่องตำรา
พอดังการปฏิบัติกลับล้มเหลว

17. Politic ต้องมีความรู้ความเข้าใจในการเมืองการปกครอง บางครั้งต้องทำตัว
เหมือนก้านักการเมืองเข้ากับคน ได้ทุกชั้น ผู้ลมก้ำงอย่าแข็งเกินไป

18. Poet ต้องมีความสามารถทางสำนวนโวหาร วอลเตอร์กล่าวไว้ “ปากกาปกครองโลก” เพราะถ้าเรามีความสามารถด้านการเขียนจะช่วยเสริมสร้างความมั่นใจให้กับตนเอง และเกิดความเลื่อมใสกับคนอื่น

19. Perception ต้องมีความสามารถการหยั่งรู้และคาดการณ์ ตรวจสอบ และทบทวนสิ่งที่คาดการณ์ไว้ ตลอดจนบันทึกเหตุการณ์ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่เกิดขึ้นและเลือกใช้ได้เหมาะสม

20. Psycho ต้องมีจิตวิทยาในการบริหาร เป็นผู้ที่มีความรักในอาชีพครู เป็นผู้บริหารที่มีอุดมการณ์ และปรัชญาที่แน่วแน่ในการแก้ไขปัญหาสังคม ตลอดจนการปฏิรูปสังคมโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ รักในศักดิ์ศรีสถาบันของตนและไม่ถูกคุกคามอาชีพตนเอง พร้อมจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ระเบียบวินัย และจรรยาบรรณในอาชีพตน การเป็นผู้บริหารมืออาชีพ (Professional Director) นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ ด้าน ความพร้อมของตนและครอบครัว ตลอดจนการยอมรับจากสังคม ถ้าผู้บริหารมีจิตใจมุ่งมั่นและทุ่มเทให้กับการทำงานตลอดจนนำ 20P มาประกอบกับการปฏิบัติงานหรือเป็นแนวทางก็สามารถสร้างความเชื่อมั่นได้ในทางหนึ่ง ที่จะพาเราไปสู่เส้นทางของมืออาชีพ ตลอดจนสามารถพัฒนาสังคมและหน่วยงานให้เกิดความเจริญก้าวหน้าต่อไป เป็นกำลังสำคัญในการสร้างชาติไทยให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับอารยประเทศทั้งหลายอย่างภาคภูมิใจ

นอกจากคุณลักษณะสำคัญของการเป็นนักบริหารการศึกษา 20P เพื่อการบริหาร การศึกษาดังกล่าวแล้ว สุรศักดิ์ ปาเอ (2543 : 27-33) ได้ให้ปัจจัยเสริมบางประการสำหรับผู้บริหารการศึกษา เพื่อการยอมรับของทุกฝ่ายตามคุณสมบัติของผู้บริหารในเขตพื้นที่การศึกษา ดังนี้

1. คุณวุฒิด้านการศึกษา เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญที่จะต้องมี กล่าวคือ ต้องมีคุณวุฒิด้านการศึกษาตรงตามคุณสมบัติที่กำหนดในกฎหมายทางวิชาชีพ โดยเฉพาะในยุคปฏิรูปการศึกษาที่ต้องการมืออาชีพทางการบริหารนั้น
2. ประสบการณ์การปฏิบัติงาน ต้องมีประสบการณ์สั่งสมในการปฏิบัติงานที่ผ่านมา โดยเฉพาะประสบการณ์ด้านการบริหารงานทางการศึกษา ในองค์กรทางการศึกษาระดับต่างๆ ในทางตำแหน่งทางการบริหารการศึกษา
3. ประสบการณ์การฝึกอบรม ศึกษาดูงาน ผู้บริหารการศึกษามีอาชีพต้องได้รับเพิ่มพูนประสบการณ์ทางวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการฝึกอบรม

หลักสูตรต่างๆ การศึกษาจากแหล่งวิทยาการความรู้ สามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับมาพัฒนาองค์กร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การสร้างผลงานทางวิชาการ เป็นองค์ประกอบสำคัญของ การสร้างนักบริหารศึกษาก้าวสู่มืออาชีพ โดยมีผลงานทางวิชาการเป็นเครื่องมือยืนยันถึงศักยภาพดังกล่าว ผลงานสามารถจัดกระทำได้ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านการวิเคราะห์วิจัย การเขียนและเรียบเรียงเอกสารทางวิชาการ การเขียนบทความ ตำรา ฯลฯ ออกเผยแพร่แก่หน่วยงานอื่นๆ ให้แพร่หลายรวมทั้งการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ นวัตกรรมต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

5. ผลงานดีเด่นที่สั่งสมไว้ ผลสำเร็จจากการปฏิบัติงานของผู้บริหารการศึกษา มีคณาจารย์จากหลักฐานที่เป็นผลงานที่สั่งสมไว้ จนเป็นที่ประจักษ์แก่ชุมชน สังคม หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

6. ลักษณะเฉพาะของเอกัตบุคคล เป็นคุณลักษณะเฉพาะตัว (Character) ที่นักบริหารการศึกษามืออาชีพควรเสริมสร้างให้บังเกิด ได้แก่

- 6.1 มีบุคลิกที่ดี แต่งาน น่าเชื่อถือ
- 6.2 มีความซื่อสัตย์สุจริต สัมมาอาชีพ
- 6.3 มีความรับผิดชอบสูงทั้งต่อตนเอง ครอบครัว หน่วยงาน
- 6.4 มีความซื่อสัตย์สุจริต
- 6.5 ตรงต่อเวลา บริหารเวลาดี
- 6.6 กระตือรือร้นในการทำงาน
- 6.7 ใฝ่หาความรู้ให้เกิดประโยชน์
- 6.8 รักษาชื่อเสียงไว้ได้ดี เป็นแบบอย่างที่ดี

กล่าวได้ว่า การแก้ปัญหาลงชาติในภาวะปัจจุบัน ต้องเน้นการให้การศึกษาแก่ประชาชน และค่อนข้างชัดเจนแล้วว่า การปรับโครงสร้างการบริหารการศึกษายาวได้ พ.ร.บ. การศึกษา 2542 ลงชื่อ “เขตพื้นที่การศึกษา” เป็นรูปแบบโครงสร้างการบริหารแบบใหม่ โดยเฉพาะด้านการบริหารซึ่งเป็นเรื่องสำคัญต้องมีการตื่นตัว เตรียมพร้อมเพิ่มพูนศักยภาพส่วนบุคคลให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ดังนั้น ผู้บริหารการศึกษาต้องมีขีดความสามารถในการบริหารค่อนข้างสูงปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารจัดการให้องค์กรบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด สร้างความมั่นใจและความพึงพอใจแก่สังคม “20P เพื่อการบริหารการศึกษา” เป็นเพียงส่วนหนึ่งของศาสตร์และศิลป์ของการบริหาร ที่ช่วยเสริมสร้างวิถีทางการบริหาร หลักและทฤษฎีการศึกษามีส่วนช่วยเป็นอย่างมากให้ผู้บริหารการศึกษาประยุกต์ใช้ใน

การปฏิบัติงาน ควรที่ผู้บริหารยุคของการบริหารการศึกษาท่ามกลางกระแสแห่งความเป็น
โลกาภิวัตน์ (Globalization) จะต้องศึกษาหาความรู้เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ของผู้เสมอ
วิธีภาพ วังคือนุตรโรจน์ (2535 : 40) ได้สรุปเกี่ยวกับผู้บริหารกำกับการบริหารงาน
วิชาการว่าผู้บริหารถือเป็นเสาหลักของการบริหารสถานศึกษา หลักการบริหารการศึกษาคือ
การมีอุดมการณ์ที่ชัดเจน มีเทคนิคการบริหาร รวมทั้งการวัดและประเมินผลงาน ผู้บริหารต้อง
มีทั้งเทคนิควิธีการและทักษะของการบริหารงาน บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษามีอยู่ 17
บทบาทคือ ผู้กำหนดทิศทาง ผู้กระตุ้นความเป็นผู้นำ ผู้วางแผน ผู้ตัดสินใจ นักจัดองค์การ
ผู้จัดการเปลี่ยนแปลง ผู้ประสานงาน ผู้บริหารงานบุคคล ผู้บริหารทรัพยากร ผู้สื่อสาร ผู้แก้
ความขัดแย้ง ผู้แก้ปัญหา ผู้จัดระบบงาน ผู้บริหารการเรียนการสอน ผู้ประเมินผล ประชานใน
พิธี และผู้สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน นอกจากนี้ผู้บริหารงานควรมีกระบวนการบริหารงาน
กระบวนการในขั้นเตรียมการ ได้แก่ การตัดสินใจ การวางแผน และการจัดองค์การ ส่วนที่เป็น
การปฏิบัติกร ได้แก่ การจัดคนเข้าทำงาน การอำนวยความสะดวก การจัดสรรทรัพยากร การ
ติดต่อสื่อสาร การประสานงาน และการกระตุ้นใจ ส่วนที่เป็นการควบคุมประเมินผล ได้แก่
การควบคุมงานและการประเมินผล อันหมายถึงและควรรักษาจิตใจของบุคลากรฝ่ายวิชาการ
นั้น มีทั้งทางตรงและทางอ้อม ในทางตรงได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่าย
วิชาการ หัวหน้าคณะวิชา หัวหน้าแผนกวิชา และครูอาจารย์ รวมทั้งหัวหน้างานอื่นในด้าน
การส่งเสริมงานวิชาการ

สรุปภารกิจของผู้บริหารการศึกษาได้คือกิจกรรมที่ผู้บริหารที่จะต้องกระทำเพื่อให้งาน
บรรลุเป้าหมายได้แก่ การกำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน
การอำนวยความสะดวกและการควบคุม

1.2 โรงเรียนวิถีพุทธ มีผู้ให้ข้อคิดและความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธไว้ดังนี้

มติมหาเถรสมาคม ให้ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธว่า หมายถึง โรงเรียนใน
ระบบปกติทั่วไป แต่เน้นการนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหาร
และการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่าง
บูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาชีวิตโดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงหาปัญญา
และมีเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตอย่างแท้จริงและสามารถดำเนิน
ชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยอาศัยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ในการ
พัฒนาให้สมบูรณ์ สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อ้างใน พระเทพโศภณ. 2547 : 31)

โรงเรียนวิถิพุทธก็คือ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่นำหลักการพระพุทธศาสนามาใช้ และพัฒนาผู้เรียน โดยรวมเน้นกรอบการพัฒนาตามหลัก ไตรสิกขาอย่างบูรณาการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 3)

คือ โรงเรียนระบอบปกติทั่วไป ที่นำหลักการพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลัก ไตรสิกขาอย่างบูรณาการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 3)

เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัดและ โรงเรียน (บวร)ที่เป็นทั้ง โรงเรียนทางวิชาการ และเป็นเจ้าหลอมทางศีลธรรม ไปพร้อมๆกันทำให้เด็กเป็นคนดี คือเป็นที่สอนให้เด็กเป็นทั้งคนเก่ง ทั้งดีและมีความสุข (พระเทพโสภณ, 2547 : 19)

เป็นโรงเรียนที่ใช้หลักการดำเนินงานตามแนวทางการศึกษาวิถิพุทธ หรือพุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักการศึกษา ที่มีคุณค่าของโลก ที่ผ่านการพิสูจน์มาแล้วว่า 2500 ปี อีกเป็นที่ยอมรับว่า ได้ว่า สามารถพัฒนาสู่ชีวิตที่สมบูรณ์ได้อย่างชัดเจน ถือได้ว่าเป็นแนวทางการจัดการศึกษาที่มีคุณค่า และมีความสอดคล้องกับพื้นฐานของคนไทยอย่างยิ่ง (อดิษฐ์ โพธารามิก, 2547 : 22)

โรงเรียนวิถิพุทธหมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ตามมรรคมีองค์ 8 ประการ สรุปลงเป็นไตรสิกขา มีศีล สมาธิ ปัญญา นั้นเอง (บรรเจตพร รัตนพันธ์, 2547 : 18)

สรุปได้ว่า โรงเรียนวิถิพุทธหมายถึง โรงเรียนระบอบปกติทั่วไป ที่นำหลักการพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของ สถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ พัฒนาการกิน อยู่ ดี พึ่ง ให้เป็น โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสงปัญญา และมี วัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิต

1.3 การบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สถานศึกษา เป็นหน่วยงานที่เล็กที่สุด แต่มีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นหน่วยงาน ที่นำนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้อง กับการจัดการศึกษาลงสู่ภาคปฏิบัติ ผลการจัดการศึกษาจะเป็น เช่นใดนั้นย่อมเกิดขึ้นที่สถานศึกษา

วิจิต วรุตมางกูร (2520 : 15) ได้ให้ความหมายของการบริหาร โรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมต่างๆที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการ จัดให้บริการศึกษาแก่เยาวชน และผู้สนใจ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านความรู้ความสามารถ เจตคติ ค่านิยม และคุณธรรมต่างๆ เพื่อ

เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และประเทศชาติ และสมบูรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2521 : 17) ให้ทัศนะว่า โรงเรียนเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการแก่สมาชิกของสังคม โรงเรียนจึงมีบทบาทและหน้าที่โดยตรงในการดำเนินการต่างๆ ด้วยกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา เพื่อให้สมาชิกของสังคมได้มีความเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตามความแตกต่างของแต่ละบุคคล ส่วน พงษ์ ทัศนาคินทร์ (2529 : 10) ได้ให้แนวคิดว่าการบริหารโรงเรียนแตกต่างจากการบริหารธุรกิจ กล่าวคือ ผลงานธุรกิจคือกำไร ส่วนผลที่ได้จากการบริหารโรงเรียนคือการพัฒนาคนให้มีคุณภาพขึ้น และ ทวน พันธุพันธ์ (2528 : 19) กล่าวว่า โดยสรุปว่า การบริหารโรงเรียนเป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล เพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคม

สรุปการบริหารโรงเรียน มีวัตถุประสงค์หลัก อยู่ที่การให้การศึกษาแก่เด็ก เยาวชน หรือผู้เรียน คือทำให้เด็กและเยาวชน หรือผู้เรียนได้รับประสบการณ์ และพัฒนาการทุกๆ ด้านอย่างเต็มที่ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ อย่างเต็มความสามารถ

1.4 ภารกิจของสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การศึกษาขั้นพื้นฐาน เกิดจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 43 ที่กำหนดว่า บุคคลมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่าสิบสองปี โดยรัฐไม่เก็บค่าใช้จ่าย และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมจัดการศึกษา ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 แก้ไข 2545 หมวด 1 มาตรา 16-วรรคสอง บัญญัติว่า การศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัด ไม่น้อยกว่า เจ็ดสองปีก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และ หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ให้เสนอหลักการสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ เกี่ยวกับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน

พนม พงษ์ไพบูลย์ (2541 : 2) ให้ความหมายของ การศึกษาขั้นพื้นฐานว่า คือ การศึกษาที่จำเป็น ที่เป็นประโยชน์เพื่อให้ผู้เรียนมีพื้นฐานที่แข็งแรง มั่นคง เพียงพอกับการ
1) ดำรงชีวิตที่ดีในวันข้างหน้า 2) อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดี มีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข 3) สามารถประกอบการงานอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเอง และครอบครัวได้ 4) สามารถพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้า ตลอดจนมีส่วนร่วมร่วมกับผู้อื่นในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ การสร้างพื้นฐานให้ครบทั้งสี่ด้านนี้ คือ เป้าหมายที่ต้องการให้คนได้รับและเกิดขึ้นซึ่งก็คือ การวางพื้นฐาน

ชีวิตด้วยการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ตนเองหน่วยงานที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่
สถานศึกษา ซึ่งสังกัดหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

1. สถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ
2. สถานศึกษา ซึ่งจัดโดยเอกชน อยู่ในความควบคุมของสำนักงาน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ
3. สถานศึกษาสาธิต จัดโดย คณะครูศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ ของ
มหาวิทยาลัยต่างๆ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
4. โรงเรียนหรือวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ
5. สถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองท้องถิ่น ได้แก่ กรุงเทพมหานคร เทศบาล
เมืองพัทยา สังกัดกระทรวงมหาดไทย
6. สถานศึกษา ในความควบคุมดูแลของหน่วยงานที่ไม่ได้รับผลของจัดการศึกษา
โดยตรง เช่น กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สังกัดสำนัก
นายกรัฐมนตรี
7. โรงเรียนกีฬา สังกัดกระทรวงการท่องเที่ยว และกีฬาแห่งชาติ
8. โรงเรียน หรือวิทยาลัยนาฏศิลป์ สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม
9. โรงเรียนพระปริยัติธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนา สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี

1.5 แนวทางส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล

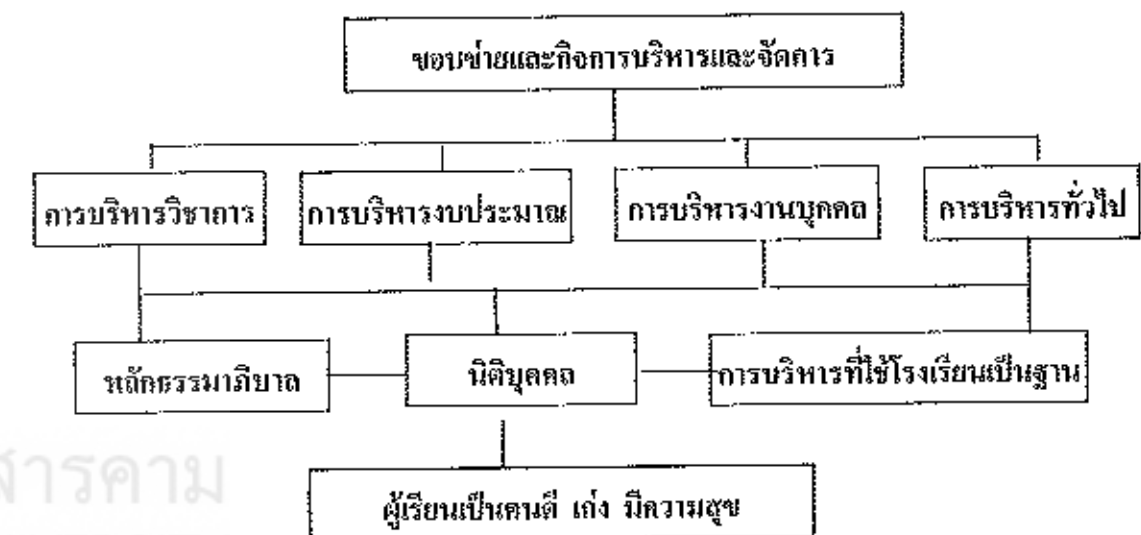
นอกจากการบริหารและการจัดการศึกษาตามอำนาจหน้าที่เพื่อพัฒนาคุณภาพของ
ผู้เรียนแล้วรัฐบาลได้มีการปฏิรูประบบราชการเพื่อให้บริการประชาชนให้มีความพึงพอใจใน
การบริการ ภาครัฐมากขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ดังกล่าว สำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งออก
ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ขึ้น
เพื่อให้ทุกกระทรวง ทบวง กรม และส่วนราชการถือปฏิบัติ

การบริหารจัดการของสถานศึกษาซึ่งมีหน้าที่ในการบริการการศึกษาแก่ประชาชน
และเป็นสถานศึกษาของรัฐ จำต้องนำหลักการว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี
ซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่า “ธรรมภิบาล” มาบูรณาการในการบริหารและจัดการศึกษาเพื่อสร้าง
ความเข้มแข็งให้กับโรงเรียนในฐานะนิติบุคคลด้วย หลักการดังกล่าวได้แก่

1. หลักนิติธรรม

1. หลักคุณธรรม
2. หลักความโปร่งใส
3. หลักการมีส่วนร่วม
4. หลักความรับผิดชอบ
5. หลักความคุ้มค่า

หลักธรรมาภิบาลของบูรณาการเข้ากับการดำเนินงานด้านต่างๆ ของสถานศึกษา ซึ่งได้แก่การดำเนินงานด้านวิชาการ งบประมาณ บริหารงานบุคคล และบริหารทั่วไป โดยมีเป้าหมายในการจัดการศึกษา คือ ทำให้ผู้เรียนเป็นคนดี เก่ง และมีความสุข

แผนภูมิที่ 2 ขอข่ายและกิจการบริหารและจัดการสถานศึกษา

สรุปได้ว่า ภารกิจของการบริหารและจัดการสถานศึกษาคือการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ งานบุคคล และงานบริหารทั่วไปโดยใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อโรงเรียนเป็นนิติบุคคล บริหารจัดการ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานผู้เรียนเป็นคนดี เก่งและมีความสุข

2. รูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนวิдіพุทธ

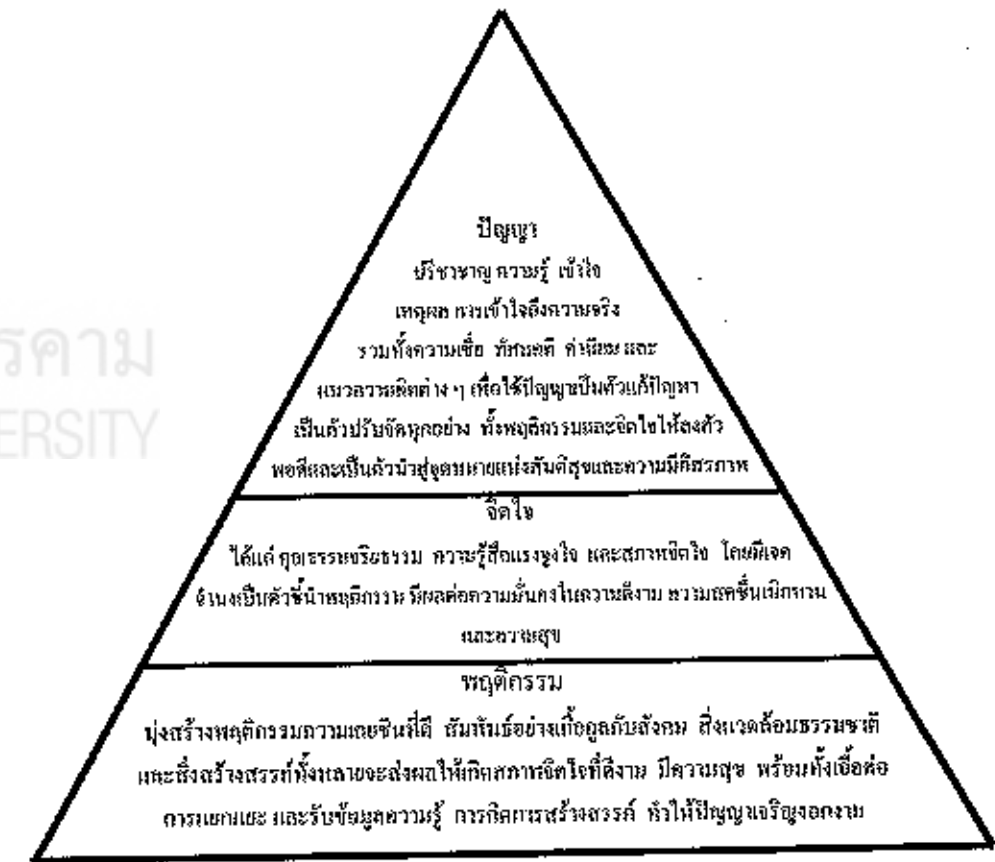
รูปแบบโรงเรียนวิдіพุทธลักษณะจุดเน้น โรงเรียนวิдіพุทธเป็นสถานศึกษาในระบอบปกติที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่ป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ นำหลักธรรมาภิบาลไว้ในระบบการพัฒนา

ผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตร
สถานศึกษา หรือ การจัดเป็นระนาบวิถีชีวิต ในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่
จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถ ก็น อยู่ ดู ฟัง เป็น คือ ใช้ปัญญาและเกิดประ โยชน์แท้ที่จริง
ต่อชีวิต และการจัดดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ
(ปร โด โนสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนา ผู้เรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสง
ปัญญา ทั้งนี้การพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่ผู้เรียน ได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้ง
ศีลหรือพฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดำรงสำราญตนและสังคม สมานี หรือด้านการ
พัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและมีความสุข และปัญญาที่มีความรู้
ที่ถูกต้องมีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่เหมาะสม (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูและผู้บริหาร
สถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตรสำคัญ ที่รักและปรารถนาดี ที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความ
เพียรพยายาม ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วย ไตรสิกขา อาจแสดงแนวคิดดังภาพต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แผนภูมิที่ 3 แสดงแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต
(กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 14)

สภาพของสถานศึกษา

สถานศึกษาจัดสภาพในทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธ-ธรรมอย่างบูรณาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ คู่ พึ่ง เป็นมีวัฒนธรรมแห่งปัญญา ทั้งนี้การจัดสภาพจะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาภูมิธรรม 4 ประการ คือ

1. สัมปยุตสังสวะ หมายถึงการอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ครู อาจารย์ มีชัยภูมิที่ดี
2. สัทธัมมัสสวะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
3. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดี และถูกวิธี
4. อัมมานุสรมปฏิปัตติ หมายถึง ความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ และดำเนินชีวิต ได้ถูก ต้องตามธรรม

ปัญญาภูมิธรรม 4 ประการนี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักไตรสิกขาได้อย่างชัดเจน สำหรับแนวคิดเบื้องต้นของการจัดสภาพในสถานศึกษาที่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้

2.1 ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนวิถียุทธ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 27)

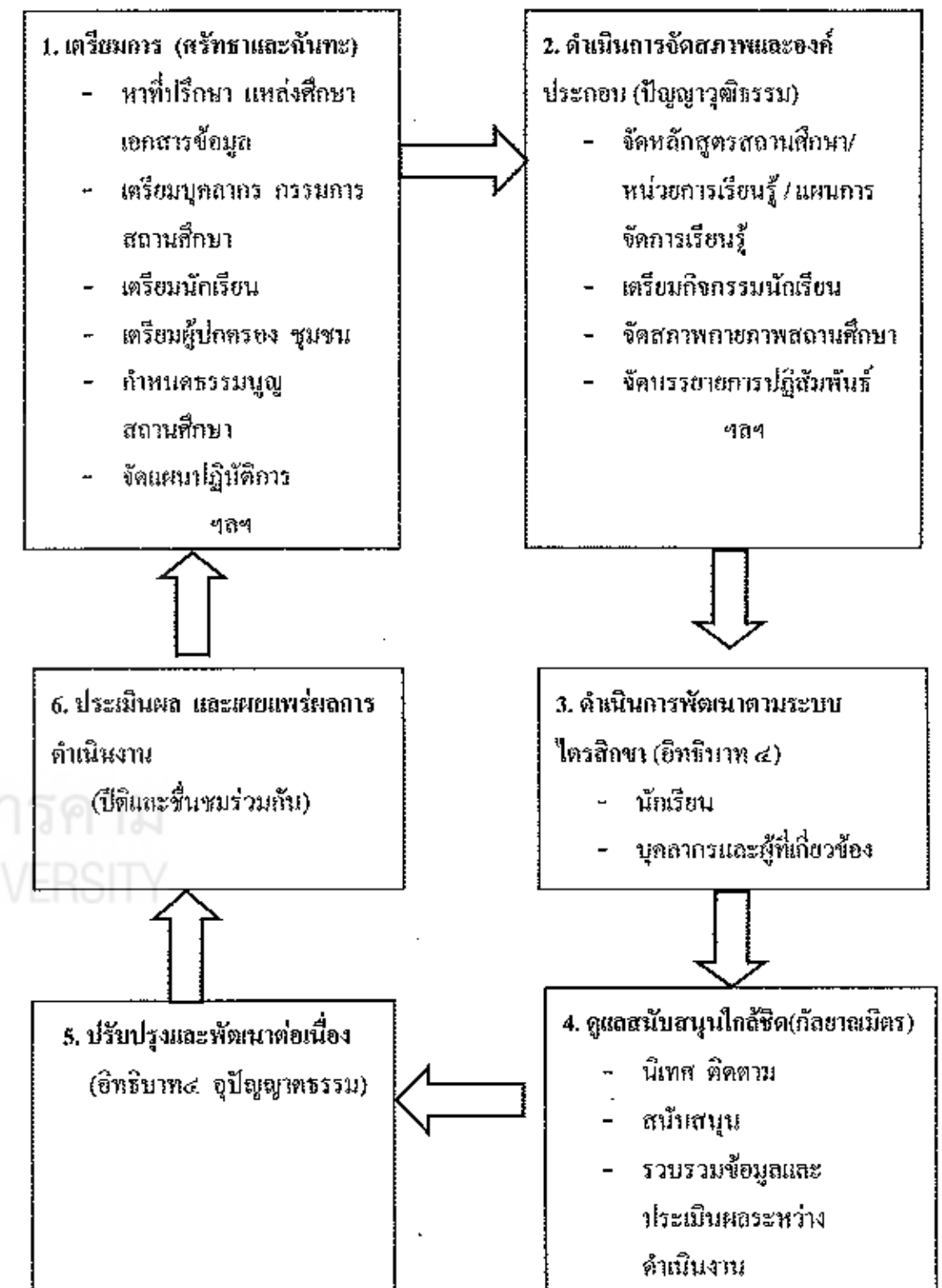
ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษา ร่วมกับผู้ปกครอง และชุมชน สร้างความตระหนักรู้และศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการ โรงเรียนวิถียุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูและผู้บริหาร เพียรพยายามสนับสนุน โดยลักษณะต่าง ๆ และการปฏิบัติตนเอง ที่จะเกื้อหนุนและเป็นตัวอย่างในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ

สถานศึกษาวิเคราะห์จัดจุดเน้นหรือรูปแบบรายละเอียด โรงเรียนวิถียุทธ ตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ซึ่งแต่ละสถานศึกษาจะมีจุดเน้นและรายละเอียด รูปแบบที่แตกต่างกันได้ เช่น บางสถานศึกษาจะมีจุดเน้น ประชุกศัไตรสิกขาในระดับชั้นเรียน (การจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชา) บางสถานศึกษาเน้นประชุกศัไตรสิกขาในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ภาพรวม บางสถานศึกษาอาจทำทั้งระบอบทุกส่วนของการจัดการศึกษา ก็เป็นไปได้

2.1.1 การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

1. **ขั้นเตรียมการ :** ที่จะให้การจัด โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไปโดยสะดวกด้วยศรัทธาและฉันทะ
2. **ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ :** ที่จะป็นปัจจัย เป็นกิจกรรม เป็นเครื่องมือสู่การพัฒนาผู้เรียน ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะปัญญาวัตรธรรม
3. **ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา :** ซึ่งเห็นขั้นตอนที่เป็นหัวใจของการดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
4. **ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด :** ที่จะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วย ทำความดีในกัลยาณมิตร
5. **ขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง :** ที่จะเน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีความดีขึ้น ด้วยหลักอิทธิบาท 4 และอุปัฏฐากธรรม
6. **ขั้นประเมินผล และเผยแพร่ผลดำเนินการ :** ที่จะนำข้อมูลผลการดำเนินงานสู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในรอบต่อ ๆ ไป เช่น ในปีต่อ ๆ ไป หรือใช้กับโครงการต่อเนื่องอื่นและนำผลสรุปจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแจ้งแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบ

แผนภูมิที่ 4 แสดงการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถียุทธ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547 : 29)

แนวทางการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีดังนี้
(กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 29-31)

1. เรื่องการเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การ
ดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ เช่น

1.1 การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่
ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือฆราวาส ที่เป็น
ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ด้านเป็นฆราวาส
ควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ขัดข้องในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น
ที่ปรึกษาควรมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

1.2 การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน
ให้มีความตระหนัก ในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธา และนันทะในการร่วมกันพัฒนา
โรงเรียนวิถีพุทธ ด้วยปัญญาเข้าใจทิศทาง จากศรัทธาและนันทะการพัฒนาร่วมกัน ความสำเร็จ
ในการพัฒนาคาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถ
ดำเนินการได้หลากหลายตั้งแต่ริเริ่มทั่วไป เช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนา จนถึงการ
ประชุมสัมพันธ์ที่หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

1.3 การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงาน ที่ชัดเจนทั้งระยะ
ยาวในทวิกรมบุญสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการรายปีที่ตามผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกัน จะเป็น
หลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนา โรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญ
ของการเตรียมการที่ดี

2. การดำเนินการจัดการและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่าง ๆ ของ
การพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะ
นำสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาวัตรธรรม 4 ประการคือ

2.1 การชงูไถ่คนดี ไถ่ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (สัปปุริสสังฆะ)

2.2 การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักศูตร การเรียนการสอนที่ดี
(สัทธัมมัสสวนะ)

2.3 การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม
(โยนิโสมนสิการ)

2.4 ปฏิบัติธรรมสมควรแก่กรรม หรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม
(สัมมานุชฌมปฏิบัติ)

สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิถีพุทธ มี
ตัวอย่างเช่น

หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็น
องค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิถีพุทธควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง แนวคิดหนึ่ง
ของการจัดคือ การบูรณาการหลักสูตรทั้งที่เป็นความรู้ (K) สรีรภาพ ค่านิยม คุณธรรม (A) และ
การฝึกปฏิบัติหลักสูตร (P) ในการเรียนการสอนโดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตร
สถานศึกษาที่แนบไปในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการ
เรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

การเตรียมกิจกรรมนักเรียน ที่โรงเรียนต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับ
ผู้เรียนของตนมากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน
ประจำสัปดาห์หรือประจำโอกาสต่าง ๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและ
เตรียมการไว้ล่วงหน้า จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน อีกสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า
“ การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น ”

การจัดสภาพอภยภาพสถานศึกษา ที่หมายครอบคลุมถึงอาคารสถานที่
ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษาซึ่งสถานที่เหล่านี้จำเป็นต้อง
คำนึงถึงการจัดให้เหมาะสม และมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา ไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้ง
ที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา และผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “ การกิน อยู่
ดู ฟัง ” ในชีวิตประจำวัน

การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมายการ
รับผิดชอบของบุคลากร ในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแล ให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็น
กัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุก
คนทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น
 เป็นต้น

3. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ
นักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตามระบบ ไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งใน
กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม “ การกิน อยู่ ดู
ฟัง ให้เป็น ” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำสู่การ
พัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด นอกจากการพัฒนาผู้เรียนตั้งแต่แรกแล้ว สถานศึกษา
จำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากร โดยเฉพาะอย่าง

ยิ่ง คือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไร จะส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น แนวทางการพัฒนาบุคลากรและลักษณะบุคลากรที่เหมาะสมใน โรงเรียนวิถีพุทธจะได้นำเสนอในลำดับต่อไปการดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา นี้ จะดำเนินการได้ดีหากในขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ และขั้นตอนสนับสนุนใกล้ชิดดำเนินการ ได้อย่างดี เพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน

4. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสม ควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตร ที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่องาน ถึงกรรมที่สำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตาม ที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ฯลฯ การสนับสนุน ทั้งทรัพยากรข้อมูลและเครื่องมือต่าง ๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้ อย่าง รวดเร็ว การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแล สนับสนุน ได้อย่างเหมาะสม

5. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีข้อมูลในขั้นต้นมาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนาอย่างเป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท 4 (สันตะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และคุณปัญญาธรรม 2 (ความไม่สั่น โคลนในกุศลธรรม และ ความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น

6. การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ อาจเป็น 1 ปี หรือ 3 ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมเป็นต้น และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื้อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้น ๆ และนำเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่นๆ ต่อไป และในระยะประกันคุณภาพ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ

สรุป การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ การมีวิสัยทัศน์ หรือปรัชญา พันธกิจ เป้าหมาย ธรรมนูญ หรือแผนกลยุทธ์ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ โดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายคือ ๓๖๖ (บ้าน วัด โรงเรียน) มีส่วนร่วมปลูกฝังศรัทธา สร้างเสริมปัญญาในพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับบุคลากร และผู้เกี่ยวข้องร่วมมือกัน ผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชนมีคุณธรรม เทียบ คัดตาม การดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง

2.2 ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม

สถานศึกษาจะจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาเด็ก สอนดี และปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปเด่นเหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาเหมาะสมหรือมากพอที่จะบริการผู้เรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนมีใจสงบ และส่งเสริมปัญญา เช่น รมรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม คูณเสียงต่าง ๆ มิให้อีกที่ก ถ้าเปิดเพลงกระจายเสียงก็ผลิตแผ่นเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา เป็นต้น

การจัดลักษณะทางกายภาพโรงเรียนวิถีพุทธ

หลักการ

จากความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาและแนวทางในการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด สามารถสรุปเป็นหลักการในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนวิถีพุทธได้ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547 : 48-51)

1. บรรยากาศสงบเงียบ เรียบง่าย
2. ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ร่มรื่น
3. ใกล้ชิดกับชุมชน
4. สะอาด มีระเบียบ
5. ทันสมัย มีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ
6. เป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และคุณธรรม

หลักการ

โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อการเรียนรู้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้มาก เหตุการณ์ในพระพุทธศาสนาหลายตอน เน้นถึงความสำคัญของสถานที่และบรรยากาศเช่น (1) ทรงเจริญอานาปนสติกรรมฐานเมื่อ

มีพระชนมายุ 7 พรรษา ณ ได้ค้นคว้าในบรรยากาศที่เงียบสงบ (2) ทรงเลือกสถานที่ที่ใกล้ชิด
 ธรรมชาติและชุมชนสำหรับบำเพ็ญเพียร (3) เมื่อตรัสรู้แล้วทรงเปลี่ยนสถานที่จากที่ตรัสรู้ไป
 ประทับได้ค้น ไทโรและต้นอื่นๆ (4) ทรงกำหนดเรื่องความสะอาด ความมีระเบียบไว้ในพระวินัย
 พิภกว่าด้วย เสนาสนาวัตรและเสนาสนะชั้นสูง (5) ทรงกำหนดความเหมาะสม สะดวกสบาย
 ของสภาพแวดล้อม 7 ประการ คือ สัปป่ายะ 7

แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2539–2550 : โรงเรียน
 ในอุดมคติ ได้กำหนดให้มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียน ได้เรียน
 อย่างมีความสุข คือมุ่งเน้นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ปฏิบัติเรื่องความสะอาด ความมีวินัย
 รวมทั้งการจัด โรงเรียนให้มีความร่มรื่น มีต้นไม้ มีแหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร่ฝ้าย ไร่ถั่ว ไร่กล้วย
 และไม่มีมุมอับ

หลักทำ

โรงเรียนวิถีพุทธ มีลักษณะทางกายภาพที่เป็นธรรมชาติ ร่มรื่น สวยงาม สะอาด
 เป็นระเบียบ ปลอดภัย ให้ความรู้สึกที่ผ่อนคลาย สบายกาย สบายใจ มีศูนย์รวมศรัทธาของครู
 นักเรียน และบุคคลในชุมชน คือมีพระพุทธรูปที่เด่นชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย มีสวนพุทธ
 ธรรมประกอบด้วยต้นไม้สำคัญในพระพุทธศาสนา มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม มีอาคารสถานที่ที่
 สะอาดเป็นระเบียบและเพียงพอต่อการใช้สอย มีแปลงเกษตร โรงฝึกงานที่เหมาะสมต่อการ
 ฝึกฝนคุณธรรมเพื่อประกอบสัมมาอาชีพ มีห้องจริยธรรม ห้องสมุดพระพุทธศาสนา ทุก
 ห้องเรียนมีพระพุทธรูปเพื่อให้ นักเรียน ได้เห็นและระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ บรรยากาศใน
 ห้องเรียนมีความสงบ สะอาด ครูและนักเรียน มีความเคารพกันอยู่เสมอ สื่อและอุปกรณ์การ
 เรียนการสอนทันสมัยและครบถ้วน ทั้งสื่อที่เกิดจากภูมิปัญญาของครู นักเรียนและชุมชน
 ตลอดจนสื่อเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อให้มีการเรียนรู้ที่มีความสุข ปฏิบัติคุณลักษณะ ใฝ่รู้ ใฝ่
 เรียน และความรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก โรงเรียนต้องมีความใกล้ชิดธรรมชาติ
 ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสะอาด มีระเบียบเรียบร้อยของ โรงเรียนวิถีพุทธ จะต้องเกิด
 จากความร่วมมือร่วมใจของนักเรียนทุกคน โดยครูสร้างบรรยากาศของความรักความสามัคคี
 และความรับผิดชอบ

สรุปด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สถานที่ศึกษาจัดอาคารสถานที่
 สภาพแวดล้อม ห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรม พัฒนา สติ สมาธิ และ
 ปัญญา

2.3 ด้านการเรียนการสอน

ด้านการเรียนการสอนสถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างค้ำคูณสม่ำเสมอ เช่น

1. หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ที่สะท้อนการพัฒนาไตรสิกขาไปพร้อม ๆ กัน หรือ
2. การจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกชั้นให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการเรียนรู้และปฏิบัติ หรือ
3. การจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง นำพุทธธรรมมาเป็นฐานในการคิด หรือเป็นเกณฑ์ตรวจสอบ การเรียนรู้การปฏิบัติ หรือ
4. เชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาตนและผู้อื่น
5. ประสานร่วมมือกับวัด/คณะสงฆ์ในการจัดการเรียนรู้ ทั้งสาระพระพุทธศาสนา และกลุ่มสาระหรือกิจกรรมอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาในบริบทต่าง ๆ

ทั้งนี้กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู ปล่อยให้เห็น” โดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ คู่ พึ่ง เป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคม โดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสงปัญญา และวัฒนธรรมเมตตา เช่น “การกิน อยู่เป็น” เพื่อยังประโยชน์ในดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้ หรือ “การดู พึ่งเป็น” เพื่อนั้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา

หลักการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 38-40)

1. บูรณาการพุทธธรรม ผู้จัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างค้ำคูณสม่ำเสมอ เพื่อนำสู่การรู้ เข้าใจ ความจริง
2. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม
3. ประสานความร่วมมือ วัด/ คณะสงฆ์ และชุมชน ในการจัดการเรียนรู้

หลักธรรมสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ

1. ไตรสิกขา
2. กัลยาณมิตตตา
3. ปรัตติโยสละ และ โยนิโสมนสิการ

หลักทำเนนการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วย

๑. หลักสูตรสถานศึกษา

- 1.1 สอดแทรก เพิ่มเติม พุทธธรรมในวิถีทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์
ของนักเรียน
- 1.2 เพิ่มเติม คุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
- 1.3 ให้นิการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ
- 1.4 สอดแทรก ความรู้ และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระกิจกรรม
พัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่นๆ นอกห้องเรียน ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการใน
วิถีชีวิต และบูรณาการไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน

ศึกษาเพิ่มเติมได้จากเอกสาร “ การจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา” กรม
วิชาการ (2546 : 13)

2. ผู้สอน

- 2.1 เป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “ สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ
- 2.2 เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อุดหนุน อดกลั้น
และสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

3. กระบวนการเรียนรู้

- 3.1 พัฒนาผู้เรียน รอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภาวนา) ความ
ประพุดดี (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา)
- 3.2 จัด โอกาสส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับ
วิถีชีวิต(กิน อยู่ ดู ฟัง)
- 3.3 สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา
- 3.4 เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าเห็น
ของสรรพสิ่ง

สรุปด้านการเรียนการสอน หมายถึง มีการจัดหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการ
พุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ด้วยวิธีการที่

หลากหลาย ครอบคลุม ตามหลักทฤษฎี 4 (กาย สัตถ์ จิต ปัญญา) สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรม
แสงปัญญา เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง

2.4 ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตสถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำ
สัปดาห์ หรือใน โอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา ที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศิล
สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของ การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วย
สติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมตัวอย่างดังนี้

1. มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ ก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน (เพื่อ
ใกล้จิตศาสนา)
2. มีกิจกรรมรำศีล หรือทบทวนศีลทุกวัน อาจเป็นบทกลอนหรือเพลง
เช่นเดียวกับกิจกรรม แผ่เมตตา (เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข)
3. มีกิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่าง ๆ เช่น นั่งสมาธิ ท่องอาขยามเพื่อสมาธิ สวด
มนต์สร้างสมาธิ หรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่น ๆ เป็นประจำวันหรือก่อนเรียน (เพื่อพัฒนาสมาธิ)
4. มีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน (เพื่อให้กินเป็น กิน
อย่างมีสติ มีปัญญาเข้าใจ)
5. มีกิจกรรมอาสาสมัครปฏิบัติวินัยหรือศีล (เพื่อให้เป็นผู้เป็น อยู่อย่างสงบสุข)
6. มีกิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประจำวัน (เพื่อให้
อยู่เป็น)
7. มีการสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์ หรือในวันพระ (เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ
ปัญญา)
8. มีกิจกรรมบันทึกและขย่งการปฏิบัติธรรม (เน้นย้ำและเสริมแรงการทำวามดี)
ทุกห้องเรียนมีการกำหนดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยเข้าใจเหตุผลและประ โยชน์ที่มีต่อการ
อยู่ร่วมกัน (พัฒนาศีล / วินัย ด้วยปัญญา) ฯลฯ

กิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 41-47)

หลักการ

กระบวนการพัฒนาผู้เรียน คือ การจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ต่อเนื่อง เป็น
วิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอ ๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ)
และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ไปพร้อม ๆ กัน

หลักคิด

การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของ โรงเรียนวิถืพุทธ คือ กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งในด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึก อยู่ คู่ ฟัง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป และเนื่องจากพุทธศาสนามีหลักการพัฒนามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนาได้ ประกอบกับวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีสติปัญญา อุบนิสัย ความพร้อมและภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาจึงเน้นที่ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ

หลักทำ

ในการจัดกิจกรรมของ โรงเรียนวิถืพุทธนั้น ครูและผู้บริหารสามารถจัดพัฒนาได้ตามหลักการ หลักคิดข้างต้น โดยให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ในที่นี้ขอเสนอแนะการจัดกิจกรรมไว้เป็นแนวทาง 4 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น

- 1.1 พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
- 1.2 ประกวดมารยาทชาวพุทธ
- 1.3 กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามดาวะวิชาพระพุทธศาสนา)
- 1.4 กิจกรรมบริหารจัดการ เจริญปัญญา
- 1.5 เรียนธรรมศึกษา / สอบธรรมศึกษา
- 1.6 บรรพชาสามเณรฤดูร้อน ฯลฯ

2. กิจกรรมประจำวัน / ประจำสัปดาห์ เช่น

2.1 กิจกรรมหน้าเสาธง

- 2.1.1 กิจกรรมที่กระทำที่ระลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (ก่อนเคารพธงชาติ)
- 2.1.2 กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตาและสงสารถึง (สมาธิ)
- 2.1.3 กิจกรรมพุทธศาสนสุภาษิตวันละบท
- 2.1.4 กิจกรรมน้อมใจไหว้ที่ (ในแถวหน้าเสาธง)
- 2.1.5 กิจกรรมเดินแถวเข้าห้องเรียนอย่างมีสติ เช่น เดินพร้อมท่องคติธรรมขณะเข้าห้อง เรียน

2.2 กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน

- 2.2.1 กิจกรรมเดินอย่างมีสติก่อนเข้าโรงอาหาร
- 2.2.2 กิจกรรมกล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนการรับประทานอาหาร
- 2.2.3 กิจกรรมรำประทานอาหารอย่างมีสติ เช่น มีสติท้าวไม้มั่ง ไม่หก
- 2.2.4 กิจกรรมขอบคุณหลังรับประทานอาหาร
- 2.2.5 กิจกรรมนั่งสมาธิ 1 นาที ก่อนเรียน (อาจให้นักเรียนทำพร้อมกัน

หน้าห้องเรียน)

- 2.3 กิจกรรมก่อนเลิกเรียน
  - 2.3.1 กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์
  - 2.3.2 กิจกรรมรำลึกพระคุณของผู้มีพระคุณ
  - 2.3.3 กิจกรรมท่องอาขยานสร้างสมาธิ ฯลฯ
- 2.4 กิจกรรมประจำสัปดาห์
  - 2.4.1 กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์
  - 2.4.2 กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์ (อาจทำในวันพระหรือ

วันที่โรงเรียนกำหนด)

3. กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

โรงเรียนวิถิพุทธควรจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ

วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา ดังนี้

1. กิจกรรมวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา และวันเข้าพรรษา
โรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ร่วมกิจกรรม ดังเช่น

- 1.1 ทำบุญ ตักบาตรบริเวณสนามของโรงเรียน
- 1.2 ฟังพระเทศน์ (โดยนักเรียนเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรม)
- 1.3 เวียนเทียนที่วัด หรือ โรงเรียน

2. หล่อเทียนพรรษา และร่วมกับชุมชนในการหล่อเทียนและแห่เทียน

พรรษา

3. โรงเรียนจัดบรรยายภาควันสำคัญทางศาสนา โดยประดับธงทิวสีเหลือง
เชิญธงธรรมจักร ธงกัณฑ์พระไตรปิฎก และเปิดเพลงธรรมะทางวิทยุของ โรงเรียน (เสียงตามสาย)

4. กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ เช่น

- 4.1 กิจกรรมไขปัญหาธรรม

- 4.2 กิจกรรมวันสำคัญของชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์
- 4.3 กิจกรรมการประเมินผลการทำความดี
- 4.4 กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทำความดี
- 4.5 กิจกรรมอาสาทวีสืบ (มีผู้สังเกตพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรม)
- 4.6 กิจกรรมบันทึกความดีของผู้ปฏิบัติธรรม
- 4.7 กิจกรรมต้นไม้พูดได้ (เน้นคติธรรม)
- 4.8 กิจกรรมจัดนิทรรศการผลงานทางพระพุทธศาสนา
- 4.9 กิจกรรมการกำหนดทัศนคติและความรู้ทางพระพุทธศาสนา
- 4.10 กิจกรรมสมทานศีลในวันพระ
- 4.11 กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม เช่น ทำความสะอาดห้องน้ำ
- 4.12 กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ เช่น ครูต้อนรับทักทายนักเรียนด้วยกิริยา วาจา

อ่อนหวาน และสัมผัสที่ประกอบด้วยเมตตา

- 4.13 กิจกรรมต้นไม้อธิษฐาน
- 4.14 กิจกรรมอธิษฐานจิตก่อนเรียน
- 4.15 กิจกรรมกรรมธรรมะ 5 นาที (อาจจัดสัปดาห์ละ 1 ครั้ง)
- 4.16 กิจกรรมถือศีล นอนวัด ปฏิบัติธรรมช่วงเช้าพรรษา

สรุป ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต หมายถึงการจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันประจำสัปดาห์หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมทั้งโรงเรียน ที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง กิจ สมบัติ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรม การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็นด้วยหลักสัมปชัญญะเพื่อเป็นไปตามของการดำเนินชีวิต

2.5 ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้ และพัฒนาไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแห่งปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็น กัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยินยอมเห็นใจ การมีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกันและ สถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลด ละ เลิกอบายมุข การเสียสละ เป็นต้น

สถานศึกษาวิเคราะห์จัดจุดเน้นหรือรูปแบบรายละเอียด โรงเรียนวิถีพุทธ ตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ซึ่งแต่ละสถานศึกษาก็จะมีจุดเน้นและรายละเอียด รูปแบบที่แตกต่างกันได้ เช่น บางสถานศึกษาจะมีจุดเน้น ประยุกต์ใช้ไตรสิกขาในระดับชั้นเรียน (การจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชา) บางสถานศึกษานั้นประยุกต์ใช้ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ภาพรวม บางสถานศึกษาอาจทำทั้งระบบทุกส่วนของการจัดการศึกษา ก็เป็นไปได้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 56-60)

หลักการ

โรงเรียนวิถีพุทธกับชุมชนซึ่งประกอบด้วย กำนัน วัด และสถาบันอื่นๆ ในชุมชน มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เกื้อกูลร่วมมือกันและกันในการพัฒนานักเรียน และพัฒนาชุมชน สังคมในวิถีแห่งพุทธธรรม เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

หลักคิด

โรงเรียนวิถีพุทธให้ยรพัฒนาคน มีผลการพัฒนานักเรียนเห็นที่ยอมรับศรัทธาของชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน จัดระดมสรรพกำลังลักษณะต่างๆ อย่างหลากหลายในการพัฒนางานทุกด้านของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนานักเรียน โรงเรียนวิถีพุทธ บริการวิชาการ ศึกษาริสาณที่ ร่วมมือทำกับสภานักเรียน ชุมชน ในการพัฒนา ภูมิธรรม ภูมิปัญญา คุณธรรมจริยธรรม และกิจกรรมสัมมาภาชีวะต่างๆ เป็นต้น แก่ชุมชนสังคม ด้วยเมตตาธรรมและด้วยความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้เกิดความสำเร็จของงานและสันติสุข

หลักทำ

โรงเรียนอาจพิจารณากำหนดและดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ และแผนปฏิบัติการของโรงเรียน ซึ่งบ่งชี้ถึงความเป็นวิถีพุทธอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง จนบังเกิดผลที่ชัดเจนทั้งในด้านการบริหารจัดการ ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านบุคลิกภาพและคุณธรรมของครู อาจารย์ นักเรียนและบุคลากรของโรงเรียนจนเป็นภาพที่เห็นได้ชัดเจน เช่น ผู้บริหารมีคุณธรรม มีการบริหารจัดการ โดยใช้หลักเมตตาธรรม ครูมีความเป็นกัลยาณมิตร นักเรียนมีกริยาวาจาสุภาพ มีน้ำใจ มีคุณธรรม เป็นลักษณะเด่นที่บุคคลทั่วไปเห็นได้ชัดเจน หรือมๆ กัน โรงเรียนวิถีพุทธ มีลักษณะเปิดกว้างสู่ชุมชนและสังคม หรือมีที่จะรับฟังความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ และพร้อมให้ความร่วมมือ ในการพัฒนาชุมชนสังคมด้วยความเกื้อกูลกันและกันอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมเสนอแนะเกี่ยวกับผู้แทน

1. โรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันตามประเพณี เช่น กิจกรรมหล่อเทียนพรรษา การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า กิจกรรม วันพ่อ วันแม่ ฯลฯ
2. โรงเรียนนำนักเรียนร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น กิจกรรมทำความสะอาดวัด ซึ่งอาจจัดในช่วงเวลาว่างกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมช่วยเหลือสังคมอื่น ๆ เช่น นำอาหารไปเลี้ยงคนชราที่บ้านพักคนชรา หรือบ้านเด็กกำพร้า ฯลฯ
3. โรงเรียนต้องเป็น โรงเรียนของชุมชน โดยเปิดโรงเรียนต้อนรับผู้ปกครอง และชุมชนตลอดเวลา (Open House) เพื่อให้ผู้ปกครอง ได้มีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นและมีส่วนร่วมในภารกิจต่าง ๆ เช่น ดูแลความสะอาดของโรงอาหาร ดำเนินการเชิญผู้มีปัญญาทางพระพุทธศาสนา ผู้มีปัญญาท้องถิ่น มาช่วยโรงเรียนในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น
  1. เปิดห้องสมุดเพื่อให้ชุมชนใช้บริการ ได้ในวันหยุด รวมทั้งสนามกีฬา หอประชุม ฯลฯ
  2. เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านวิชาการ วิชาชีพ เช่น จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในเรื่องอาชีพพิเศษต่าง ๆ จัดร้านค้าของโรงเรียนเพื่อให้ผู้ปกครองนำผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มาขาย โดยนักเรียนเป็นผู้ดูแลกิจการ
  3. ร่วมกับวัดในชุมชนจัดการเรียนธรรมศึกษา กิจกรรมทางด้านศาสนาต่างๆ เช่น เชิญพระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนา เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่องต่าง ๆ ในวันหยุด
4. จัดทัศนศึกษาทางธรรม เป็นต้น
5. จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน เช่น จัดการแข่งขันกีฬา จัดกิจกรรมปัจฉิมนิเทศ โดยเชิญผู้ปกครองมาร่วม นำอาหารมาร้าประทานร่วมกัน จัดค่ายครอบครัว
6. เสริมความเข้มแข็งของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น การเยี่ยมบ้านนักเรียน ช่วยเหลือนักเรียนแก้ไขปัญหาคอขวด ฯลฯ
7. ประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น จัดทำหนังสือพิมพ์โรงเรียน วารสาร เผยแพร่แก่ผู้ปกครอง สนิทสนม ชุมชน ฯลฯ
8. ยกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดี ทั้ง ครู อาจารย์ นักเรียน บุคลากรของโรงเรียนและบุคคลในชุมชน เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป เพื่อให้วิถีพุทธเป็นวิถีชีวิตของ

คนทั้งชุมชน

สรุปด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ หมายถึง การส่งเสริมบรรยากาศใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพให้เกียรติซึ่งกันทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียนและครูต่อครูด้วยกัน และสถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

กรรพัตนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนวิถียุทธ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 52-55)

หลักการ

ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนในระบบไตรสิกขา ทั้งในฐานะเป็นผู้อบรมสั่งสอน ผู้จัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน บุคลากรทุกคนพัฒนาตามหลัก ไตรสิกขา มีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้พุทธธรรมเป็นอย่างดี ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สามารถจัดการเรียนรู้ตามวิถียุทธ และเป็นกัลยาณมิตร มีลักษณะของการเป็นผู้ที่ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” พร้อมจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาได้เป็นอย่างดี

หลักคิด

การพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีรูปแบบวิธีการหลากหลาย เหมาะสมกับลักษณะและเงื่อนไขของโรงเรียน แนวทางสำคัญหนึ่งในการพัฒนาบุคลากร คือการปฏิบัติธรรมในวิถีชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเอง และการปฏิบัติเป็นตัวอย่าง

หลักทำ

แนวทางการจัดพัฒนาบุคลากร เช่น

1. วิเคราะห์สภาวะธรรม และลักษณะของบุคลากร
2. ค้นหาบุคลากรแนวร่วมหรือแกนนำ
3. วางแผนพัฒนาบุคลากร โดยการสร้างศรัทธา สร้างความเข้าใจด้วยวิธีที่

เหมาะสมกับลักษณะของบุคลากร

4. จัดกิจกรรมที่เป็นตัวอย่างสะท้อนให้เห็นความสำเร็จ ทั้งกิจกรรมรูปธรรม และกิจกรรมพัฒนาจิต

5. ให้การยกย่อง ชมเชย แก่บุคลากรที่พัฒนาจนเป็นแบบอย่าง ได้ลักษณะแนววิถีกรรมพัฒนาบุคลากร เช่น

- 5.1 การจัดอบรมใหญ่ประจำปี

5.2 จัดการพัฒนาจิต เจริญปัญญาช่วยรายสัปดาห์ หรือรายเดือน

5.3 จัดกลุ่มเสนาหาธรรม

5.4 จัดฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมในโอกาสวันสำคัญ

5.5 จัดศึกษาดูงาน หรือปฏิบัติธรรมในสำนักต่าง ๆ

5.6 ส่งเสริมการศึกษา ปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง โดยจัดห้องสมุดและสื่อต่าง ๆ

ให้ยืมหรือใช้ศึกษา จัดห้องวิปัสสนา ฯลฯ

5.7 ส่งเสริมการถือศีล 5 เป็นวิถีชีวิต

5.8 ส่งเสริมการประเมินผลปฏิบัติธรรม และสอบธรรมด (วิปัสสนา) ฯลฯ

คุณลักษณะสำคัญของบุคลากรโรงเรียนวิถีมุท

ผู้บริหารโรงเรียน

1. ศรัทธาในพระพุทธศาสนา
2. ละเลิกจากอบายมุข
3. ถือศีล 5 เป็นนิจ
4. มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่สั่งงาม
5. เป็นผู้นำและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดี

ครู อาจารย์และบุคลากร

1. ศรัทธาในพระพุทธศาสนา
2. ละเลิกจากอบายมุข
3. ถือศีล 5 เป็นนิจ
4. มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่สั่งงาม
5. มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์

นอกจากนี้ผู้ทำหน้าที่สั่งสอน ให้การศึกษแก่ผู้อื่น โดยเฉพาะครู อาจารย์ พึงประกอบด้วยคุณสมบัติ และประพฤติตามหลักปฏิบัติ ดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). 2548 : 66-68)

1. เป็นกัลยาณมิตร คือ ปรารถนาด้วยองค์คุณของกัลยาณมิตร หรือกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ ดังนี้

1.1 ปีโย น่ารัก คือมีความเมตตากรุณา ใส่ใจคนและประโยชน์สุขของเขา เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมแก่กันเอง ขวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม

1.2 กรุ น่ายคารพ คือเป็นผู้หนักแน่น ถือหลักการเป็นสำคัญและมีความประพฤติ

สมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

1.3 กาวนิโย นำเจริญใจ คือมีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริงและเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองเสมอ เป็นที่น่ายกย่องสรรเสริญอย่าง ทำให้ศิษย์เอ๋ยอ้างและรำลึกถึงความซาบซึ้ง มั่นใจ และภาคภูมิใจ

1.4 วศุตา รู้จักชุตินิโงให้ผล คือรู้จักตนเองให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คงยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน ที่เป็นที่ปรึกษาที่ดี

1.5 วจนกุชโม อตทนตอถ้อยคำ คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามแม้ขุกจิก ตลอดจนคำล่วงเกินและคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อตทนฟังได้ ไม่บื้อหนำย ไม่เสียอารมณ์

1.6 คมมวีรณจ กถิ กศุตา แลลนเรื่องถ้ำลึกได้ คือ กล่าวนี้เองเรื่องต่าง ๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้งให้เข้าใจได้และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

1.7 โน จญฐน นโยชเย ไม่ชักนำในอฐาน คือไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร

2. ตั้งใจประสิทธิ์ความรู้ โดยตั้งตนอยู่ในธรรมของผู้แสดงธรรม ที่เรียกว่า ธรรมเทศกธรรม 5 ประการ คือ

2.1 อนุพุทธิกถา สอนให้มีขั้นตอลูกลำดับ คือ แสดงหลักธรรม หรือเนื้อหาตามลำดับความง่ายยากถ่มลึก มีเหตุผลเต็มพินธ์ต่อเนื่องกันไว้โดยถ้ำถ้ำ

2.2 ปริยาสทสสาวี จับจุดสำคัญมาขยายให้เข้าใจเหตุผล คือ ชี้แจง ยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจชัดในแต่ละแง่แต่ละประเด็น อธิบายชกถ้องไปต่าง ๆ ให้มองเห็นกระจ่างตามแนวเหตุผล

2.3 อนุทยคา ตั้งจิตเมตตาสอนด้วยความปรารถนาดี คือสอนเขาด้วยจิตเมตตา มุ่งจะให้ปึงประ โยชน์แก่ผู้รับคำสอน

2.4 อนามิสันทร ไม่มีจิตแห่งสิ่งเห็นแก่อามิส คือ สอนเขามีโช่มุ่งที่ตนจะได้ถาล สิ้นข้าง หรือผลประโยชน์ต่อตนเอง

2.5 อนุบหัจจ วาจิตตรงไม่กระทบตนและผู้อื่น คือสอนตามหลักเนื้อหา มุ่งแสดงอรรถ แสดงธรรม ไม่ยกตน ไม่เชิดชอช่มชู้ผู้อื่น

3. มีลีลาครูครบทั้งสี่ ครูที่สามารถมีลีลาของนักสอน ดังนี้

3.1 สัมพัตสนา ชีให้ชัด จะสอนอะไร ก็ชี้แจงแสดงเหตุผล แยกแยะอธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง ดังงมมือไปลูเห็นกับตา

3.2 สมาทปทา ขวนให้ปฏิบัติ คือสิ่งใดควรทำ ก็บรรยายให้มองเห็น ความสำคัญและหาซึ่งในคุณค่า เห็นสมจริง จนผู้ฟังยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ

3.3 สมุดเทศนา เว้าให้ถ้ำ คือ ปลุกใจให้คิดถึก เกิดความกระตือรือร้น มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จ ไม่กลัวเหน็ดเหนื่อยหรือยากลำบาก

3.4 สัมปหังสนา ปลุกใจให้เร่ง คือ ทำบรรยายทศให้สนุกสดชื่น แจ่มใส เบิกบานใจ ให้ผู้ฟังเข้มข้น มีความหวัง มองเห็นผลดีและความสำเร็จ

ง่าย ๆ ว่า เสนอให้ แจ่มแจ้ง ชูใจ แกล้วกล้า เร่งรีบ

4. มีหลักตรวจสอบตาม เมื่อพูดอย่างรวบรัดที่สุด ครูอาจตรวจสอบตนเอง ด้วย ลักษณะการสอนของบรมครู 3 ประการ คือ

4.1 เสนอด้วยความรู้จริง รู้จริง ทำได้จริง จึงสอนเขา

4.2 สอนอย่างมีเหตุผล ให้เขาพิจารณาเข้าใจแจ้งด้วยปัญญาของตนเอง

4.3 สอนให้ได้ผลจริง สำเร็จความมุ่งหมายของเรื่องที่สอนนั้น ๆ เช่น ให้เข้าใจ ได้จริง เห็นความจริง ทำได้จริง นำไปปฏิบัติได้ผลจริง เป็นต้น

5. ทำหน้าที่ครูต่อศิษย์ คือปฏิบัติต่อศิษย์ โดยอนุเคราะห์ตามหลักธรรมเสมือน เป็นศิษย์น้องเขา ดังนี้

5.1 แนะนำฝึกอบรมให้เป็นคนดี

5.2 สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

5.3 สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง

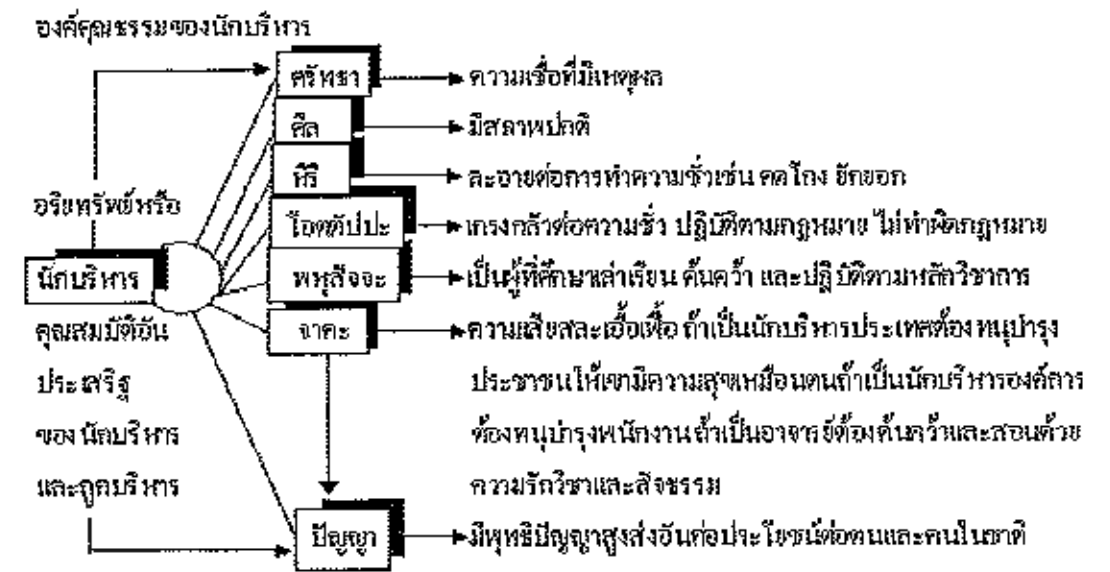
5.4 ส่งเสริมยกย่องความดีงามความสามารถให้ปรากฏ

5.5 สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทิศ คือสอนฝึกให้สามารถใช้วิชาเลี้ยงชีพและรู้จัก ดำรงรักษาตนในอันที่จะดำเนินชีวิตต่อไปด้วยดี

บุญทัน ออกรัตน (2528 : 359-360) การบริหารเชิงพุทธ เน้นการบริหารกายและ การบริหารจิตนั้นคือสุภาพดี ไม่คิดอวดบวม ขาดสุขุม ทะเยอกระดิก และพัฒนา เพื่อรับใช้ มวลชนดังบรมครูของเราคือพระพุทธเจ้า และอริยสงฆ์ทั้งหลาย ท่านเกิดมาเพื่อรับใช้มวลชน เน้นความสำคัญของอริยธรรมที่เหนือทรัพย์ทั้งปวง ซึ่งอริยธรรมนั้นถ้ามีอยู่กับใครเขา บุคคล นั้นย่อมมีสมบัติอันล้ำค่า ใครจะลักขโมยไปไม่ได้ ซึ่งอริยธรรม คือทรัพย์อันประเสริฐสำหรับ นักบริหาร นักวิชาการ นักการค้า กษัตริย์และผู้ประกอบการทั้งปวง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

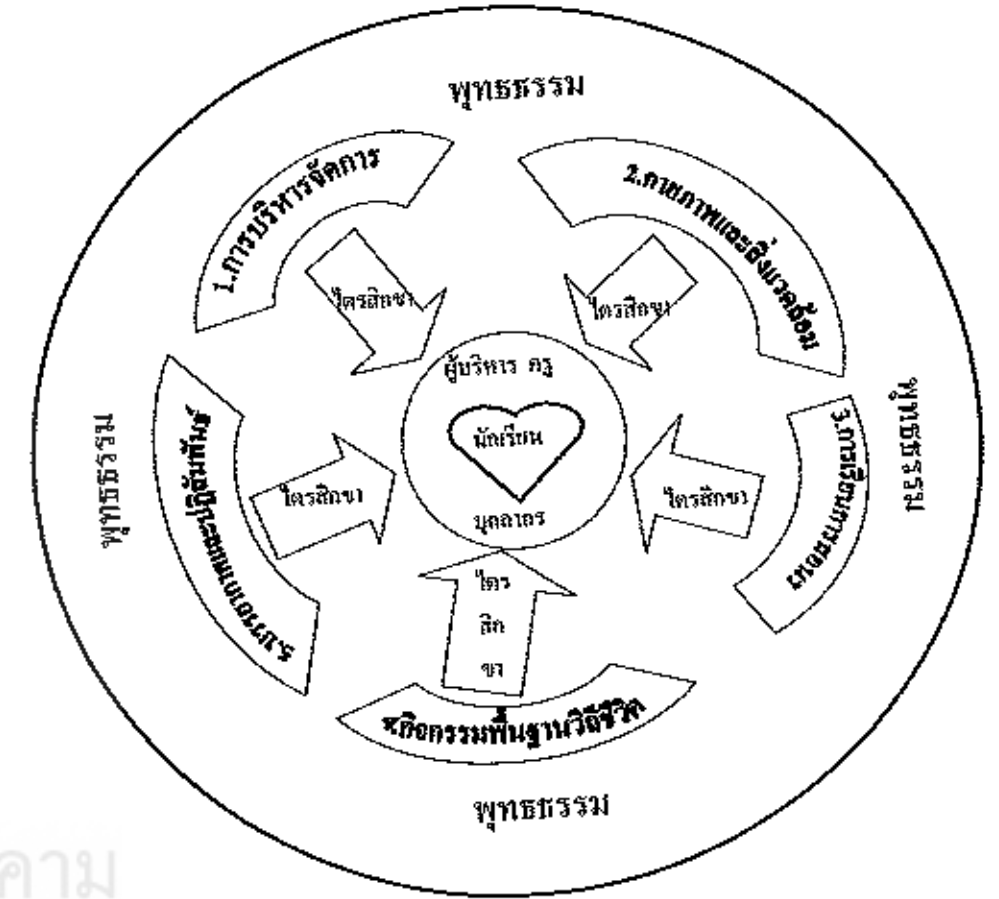

แผนภูมิที่ 5 องค์คุณธรรมของนักบริหาร

เมื่อนักบริหารไม่หลงในศตวรรษดาศักดิ์ และการสั่งสม โภคทรัพย์ตามกระแสของกิเลสแล้ว
 น้อมนำเอาอริยทรัพย์มาเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ให้สมกับคำว่า คนมีวิชาที่ถึงพร้อม
 ด้วย "วิชาจรณะสัมปโน" ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ (การปฏิบัติ) ซึ่งถือว่าเป็นคนดีของ
 สังคม และ โลกตลอดประวัติศาสตร์ของโลกของเอกบุรุษของโลก ท่านทำงานอย่างอุทิศตัว (ศรัทธา)
 และคายเพื่อผลงานในการรับใช้สังคมตลอดสมปรารถนเสือกสุดท้าย และไว้ทรัพย์สมบัติ โดยไม่มี
 การกอบโกยและเอาเปรียบชาวโลก และธรรมชาติใดๆ เลย เพราะชีวิตคือกาย กับจิตของท่าน
 คือความสุขของมวลชน สัตว์และธรรมชาติทั้งปวง ท่านเหล่านั้นไม่กิดมาลินโลก รกโลก
 เป็มโมฆะบุรุษ เณรเช่นผู้มีอำนาจที่เป็นคนมั่งคั่งคด โกงทั้งหลาย ดังเณรโมปัจจุบัน

สรุป การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากร โรงเรียนวิถีพุทธคือ ผู้บริหาร
 โรงเรียนครูและบุคลากรพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีศีล ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ละเลิกจาก
 อบายมุข มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ถึงาม มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์
 ตั้งใจประสิทธิ์ความรู้ มีกล้าของนักสอน มีหลักการตรวจสอบ และปฏิบัติต่อศิษย์โดย
 อนุเคราะห์ตามหลักธรรม

ลักษณะรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธตามรายละเอียดข้างต้นสรุปประเด็นสำคัญเป็นแผนภาพได้ดังต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แผนภูมิที่ 6 แสดงรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 22)

3. โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินงานเขตพื้นที่การศึกษาตนเองภายในเขต 2

3.1 การบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งดำเนินการพัฒนาผู้เรียน โดยใช้หลัก ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการผ่านการพัฒนา "กิน อยู่ ู ฟังเป็น" ดังนั้นการบริหารโครงการทั้งในระดับชาติและระดับ โรงเรียน จะยึดหลักพัฒนาดังกล่าวข้างต้นทุกชั้นตอน

การบริหารโครงการระดับชาติ จะมีกิจกรรมหลัก ได้แก่

1. สร้างความเข้าใจแก่ผู้บริหาร โรงเรียนและผู้รับผิดชอบโครงการ
2. ผลิตสื่อเอกสาร วิดีทัศน์ เพื่อเผยแพร่แนวคิดและตัวอย่างการดำเนินงาน

โรงเรียนวิสุทธิพุทธ

3. สร้างความเข้าใจแก่ครู ทั้งในการจัดการเรียนแบบบูรณาการวิสุทธิพุทธและจัดกิจกรรมเสริมลักษณะต่างๆ

4. นิเทศ เชื่อมเขียน ประเมินผลการดำเนินงาน

5. สัมมนาเพื่อสะท้อนประสพการณ์ผลการดำเนินงาน โรงเรียนวิสุทธิพุทธเพื่อแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และการปรับปรุงการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

การบริหารโครงการระดับโรงเรียน จะมีกิจกรรมหลักได้แก่

1. ประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ครูและบุคลากรทุกคน ผู้ปกครอง นักเรียน องค์การสงฆ์ ที่สถานศึกษาจะขอความอนุเคราะห์

2. ปรับสภาพบรรยากาศของสถานศึกษาตามแนวทาง โรงเรียนวิสุทธิพุทธ

3. ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้สอดคล้องหลักธรรมในการเรียนรู้ทุกสาระการเรียนรู้

4. นิเทศ เชื่อมเขียน ชื่นชมให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติ และปรับปรุงการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

5. ปรับปรุงกิจกรรมเสริมหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการ โรงเรียนวิสุทธิพุทธ

6. ร่วมสัมมนาเพื่อรับฟังระสพการณ์การดำเนินงาน โรงเรียนวิสุทธิพุทธของสถานศึกษาอื่นๆ เพื่อนำมาปรับกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษาตนเองต่อไป

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2547 : 61-63)

3.2 โรงเรียนวิสุทธิพุทธสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2

การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ต้องพัฒนาโดยการให้การศึกษาที่ว่าด้วยคุณธรรมนำความรู้ เพื่อให้คนมีความสุข ซึ่งประกอบด้วย มีปัญญา สุขภาพแข็งแรง ครอบครัวยอบถุน อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี ตั้งครรภ์ตั้งดี สุข และเอื้ออาหาร

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่กำกับติดตาม ส่งเสริม สนับสนุนให้การศึกษานในสังกัดได้ขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติอย่างหวังผล ได้กำหนดนโยบายมุ่งเป็นการเพื่อให้เกิดผู้บริหารคุณภาพ โรงเรียนคุณภาพ นักเรียนคุณภาพและชุมชนเข้มแข็ง

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ โดยยึดหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในการบริหารและพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษาเน้นการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาที่ว่าด้วยศีลสมาธิปัญญาอย่างบูรณาการ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนา “ การกิน อยู่ ดี เป็น ” คือมีปัญญาเข้าใจในคุณค่าใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา วิถีธรรมเมตตาเป็นฐานในการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชนเป็น กัลยาณมิตรการพัฒนา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 ได้นำนโยบายโรงเรียนวิถีพุทธสู่การปฏิบัติในปีการศึกษา 2547 มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการจำนวน 38 โรงเรียน ปีการศึกษา 2548 จำนวน 26 โรงเรียนรวม 64 โรงเรียนร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธเพื่อให้การบริหารงาน โรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 ได้รับความสำเร็จตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์จึงได้กำหนดแนวทางดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2, 2549 : 58-60)

จุดประสงค์

1. แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำคู่มือการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2

2. จัดทำคู่มือการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธแถมอบให้ทุก โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ

3. ดำเนินการอื่น ๆ

ขยายความคิด

1. ประชุมสัมมนาครู บุคลากรทางการศึกษาใน โรงเรียนที่เข้าร่วม โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ

2. ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ

3. พัฒนาเป็น โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ

พิธีจัดงาน

จัดกิจกรรมส่งเสริม ศีล สมาธิปัญญา แก่ครูบุคลากรทางการศึกษาแก่โรงเรียน

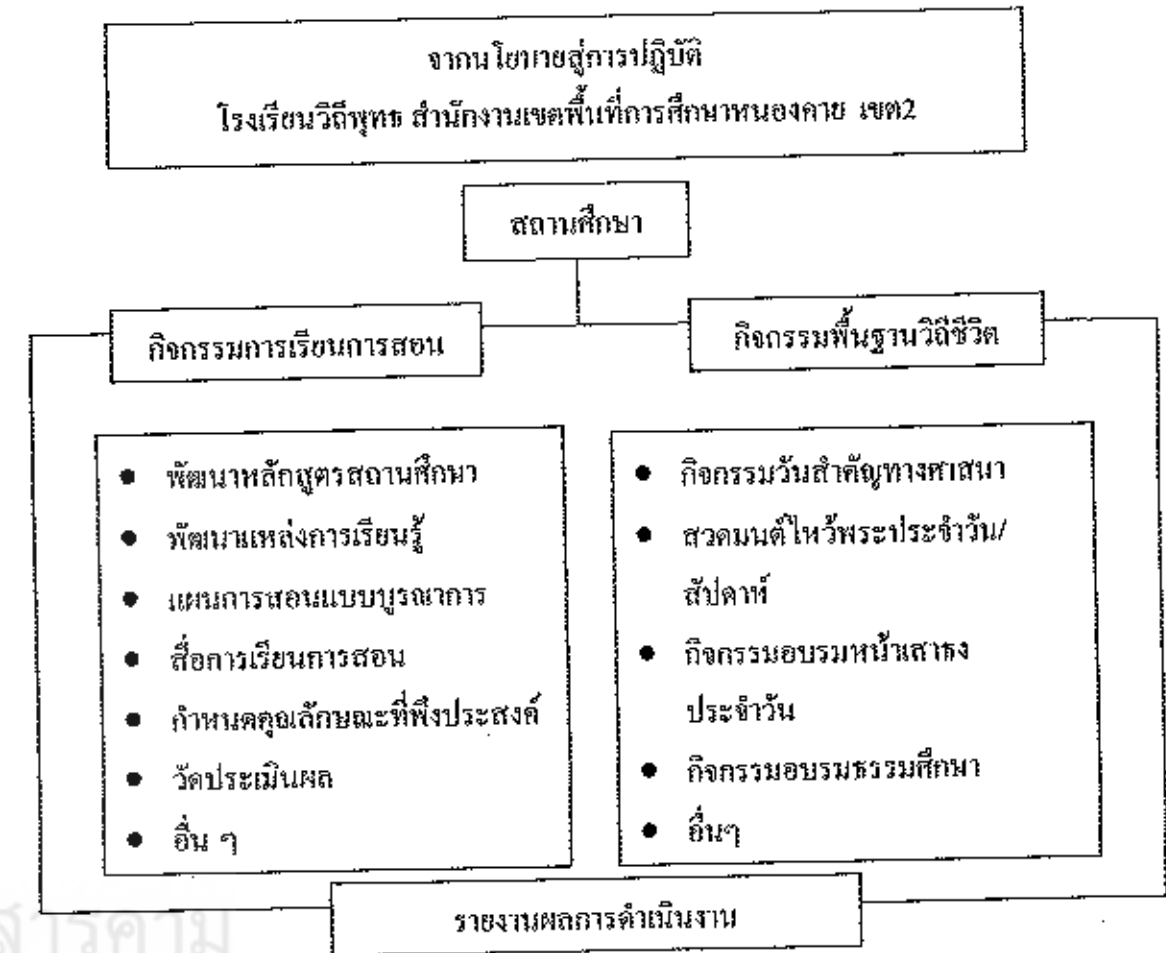
นักเรียนและชุมชน

ประสานสร้างขวัญกำลังใจ

1. นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานของ โรงเรียน

2. ประกวดเชิดชูเกียรติ โรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น

3. รายงานผลการดำเนินงานต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แผนภูมิที่ 7 การดำเนินงาน โรงเรียนวิถียุทธสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2

แบบคู่มือที่ 8 แนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย

เขต 2

จุดมุ่งหมายของความสำเร็จผู้ดูแลทั้ง 4 ด้าน คือ

ด้านผู้บริหารคุณภาพตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ

1. วิถีชีวิตสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมผู้บริหารมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถือศีล 5 และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้บริหารมีการดำเนินชีวิตปกติ เป็นผู้ทำความดีละเว้นความชั่ว มีจิตใจที่คังาม โดยมีจุดเน้นที่ปฏิบัติในศีล 5 และมีความหมายในการลด ละ เลิกอบายมุข อีกทั้งการดำเนินชีวิตโดยเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นได้

2. มีพรหมวิหารธรรมประจําใจผู้บริหารมีจิตใจและการกระทำที่มีความเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนักเรียน ผู้ปกครอง มีความกรุณาที่จะช่วยเหลือผู้เดือดร้อนมีมุทิตาอันดีต่อผู้ใดที่มีความสุขหรือประสบความสำเร็จ และมีอุเมฆาในการทำให้เป็นกลางกับผลที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือผลที่เกิดขึ้นด้วยความยุติธรรม เช่นวางใจเป็นกลางที่นักเรียนได้รับโทษจากการกระทำผิดระเบียบหรือข้อตกลงของโรงเรียน โดยมีการทำความเข้าใจหรือตักเตือนกันแล้ว

3. มีความซื่อสัตย์ จริงใจในการทำงานผู้บริหารมีลักษณะการทำงานที่จริงจัง มีเป้าหมายหลักที่การพัฒนางาน มีใจเพื่อประโยชน์ส่วนตนและเป็นการทำงานที่โปร่งใส

4. มีความเข้าใจถูกต้องในพระรัตนตรัยนํ้าเตีอและศรัทธาในพุทธศาสนา ผู้บริหารมีความรู้ ความเข้าใจที่สามารถอธิบายได้ว่า พระรัตนตรัย คืออะไร มีประโยชน์ มีคุณงามความดีอย่างไร และนํ้าเตีอเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยในพระพุทธศาสนาว่าเป็นสิ่งที่ดี เป็นแนวทางในการพัฒนาชีวิตที่ดี

5. มีอุดมการณ์พัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดีงาม

6. เป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างในการทำความดี

7. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ผู้บริหารต้องส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนทุกฝ่ายจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนา พร้อมทั้งฝึกปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง

8. ปฏิบัติตามหลักคุณธรรมสำหรับผู้บริหาร ผู้บริหารต้องประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมสำหรับผู้บริหาร เพื่อใช้ในการครองตน ครองคน ครองงาน ประสานเครือข่าย

9. บริหารจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธอย่างเป็นระบบ ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการ ดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธอย่างมีระบบ

ต้นโรงเรียนคุณภาพในแนววิถีพุทธ

1. จัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีพุทธธรรม โรงเรียนวิถีพุทธมีการจัดกิจกรรมวิถีพุทธธรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือใน โอกาสต่างๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษาเพื่อการพัฒนาผู้เรียน โดยใช้หลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น”

2. มีบรรยากาศเป็นกัลยาณมิตร ครู นักเรียน เกื้ออาทร เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศการเคารพนอบน้อม อ้มแอ้มแอ้มโห มีความรักปรารถนาดี ช่วยเหลือกัน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ช่วยให้มีมีความสุขใจในการอยู่ร่วมกัน ส่งเสริมวัฒนธรรมเมตตา วัฒนธรรมแสงปัญญาเป็นฐานในการดำเนินชีวิตประจำวัน

3. ได้รับความศรัทธาจากผู้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อในศรัทธาและได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง

4. จัดด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมเหมาะสม สถานที่กวดำเนินการสถานที่ สภาพแวดล้อม จัดให้มีที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียน และประจำห้องเรียน เหมาะสมมีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญ คุณธรรมจริยธรรม โดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน สภาพโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น มีระเบียบ เรียบง่าย ใกล้ชิดกับธรรมชาติ บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อายุมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด การจัดกิจกรรมใกล้ชีวิตกับชุมชน การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมทันสมัย มีการปรับปรุงพัฒนาอยู่ตลอดเวลา การจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งด้าน วิชาการ วิชาชีพและคุณธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนา ทิศ นมาลี และปัญญา

5. ส่งเสริมยกย่องผู้ทำความดี โรงเรียนส่งเสริม ยกย่อง ครู เชิดชูผู้ทำดีเป็นประจำต่อเนื่อง เช่น มีการประกาศแนะนำคนดีประจำวัน จัดป้ายนิเทศแนะนำ ประชาสัมพันธ์ ผู้ทำความดี มีการมอบรางวัลหรือยกย่องคนดีใน โอกาสต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

6. ส่งเสริมการใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ โรงเรียนจัดบรรยากาศส่งเสริม โดยรวมให้ทุกคนรักการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องหรือส่งเสริมคุณลักษณะของการใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์

7. ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นทางศาสนา โรงเรียนควรส่งเสริมพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในภารกิจของทาง โรงเรียน เช่น ดูแลรักษา ความสะอาดโรงอาหาร เชิดชูภูมิปัญญาทางศาสนา ภูมิปัญญาอื่นๆ มาช่วยเหลือโรงเรียนในการ จัดการเรียนรู้อ

8. ส่งเสริมการใช้สื่อและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ครูมีความพยายามในการเลือกใช้ สื่อที่ส่งเสริมให้นักเรียนใฝ่รู้ รักการเรียนรู้ และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เช่น สื่อที่นักเรียน

สนใจ ซึ่งจะส่งเสริมทำให้นักเรียนใฝ่รู้ รักการเรียนรู้ได้มาก รวมทั้งการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ทั้งในและนอกสถานศึกษาให้ได้มาตรฐาน

9. ตรวจสอบประเมินผลเพื่อพัฒนา โรงเรียนตรวจสอบประเมินผลการดำเนินงาน โครงการโรงเรียนวิถีพุทธอย่างชัดเจน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องร่วมประเมินหรือให้ ข้อเสนอแนะการพัฒนาด้วยความปรารถนาดี ซึ่งจะทำให้โรงเรียนมีข้อมูลผลการดำเนินงานที่ดี มีความรอบคอบเกิดประโยชน์ ต่อการพัฒนางานต่อไป

นักเรียนคุณภาพในแนววิถีพุทธ

สถานศึกษาจัดสภาพในทุกๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนตามหลักพุทธธรรมทั้ง ด้านการพัฒนาการเรียนรู้ ด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อ ความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็นใน ชีวิตประจำวัน มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ นักเรียนคุณภาพในแนววิถีพุทธของสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 ดังนี้

1. สุขภาพดี
2. มีพฤติกรรมการประพฤติอย่างชาวพุทธ
3. ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์
4. มีความกตัญญูรู้คุณ
5. ร่วมกิจกรรมทำสมาธิในรูปแบบต่างๆ
6. ดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผล
7. มีส่วนร่วมรับผิดชอบดูแลรักษาโรงเรียน
8. พัฒนากาย ศีล จิต ปัญญาอย่างบูรณาการ

ชุมชนเข้มแข็งในแนววิถีพุทธ

ชุมชนในเขตบริการของโรงเรียน หรือพื้นที่ใกล้เคียงต้องมีลักษณะเข้มแข็ง ช่วยเหลือค้ำจุนกันได้ และเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กด้วย

1. มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
2. มีส่วนร่วมในการสืบทอดพระพุทธศาสนา
3. ให้ความร่วมมือกับโรงเรียนอย่างสร้างสรรค์
4. บุคคลในชุมชนเป็นคณาธิไม้อยู่เกี่ยวข้องกำคาวยมุข

สรุป ได้ว่าสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 ได้ดำเนินการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธตามแนวทางของกระทรวงศึกษาธิการอย่างมีระบบ โดยประสานความร่วมมือ

เสนอแนะ ช่วงเหลือ อบรม พัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ทั้งผู้บริหารมีคุณภาพ โรงเรียนมีคุณภาพ นักเรียนมีคุณภาพ ชุมชนเข้มแข็งในแนววิถีพุทธ ให้สามารถดำเนินงานให้ไปในไปอย่างมี ประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล อันจะก่อให้เกิดผลเชิงประจักษ์หรือเป็นรูปธรรมในการ ปฏิรูปสังคม จริยธรรม ความดีงามให้เกิดขึ้นแก่เด็กและเยาวชน เป็นคนดี เก่ง และมีสุข เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ ต่อไป)

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

นงลักษณ์ ยุทธสุทธิพงศ์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาสภาพการ ดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ เขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ สุรินทร์ ปึงนาประมาณ 2547 ผลการศึกษา พบว่า การจัดสภาพในโรงเรียนวิถีพุทธ เขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิและสุรินทร์ โดยรวม มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ร้อยด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ในจังหวัดสุรินทร์ โดยรวมพบว่า มีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ร้อยด้านอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารโรงเรียนมีความคิดเห็นว่า สถานศึกษามีสภาพการดำเนินงาน อยู่ในระดับมาก ร้อยด้านอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนประธานกรรมการโรงเรียน มีความคิดเห็นว่า สถานศึกษามีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ร้อยด้านอยู่ในระดับปานกลาง

พลาเมศย์ รัตย์นาค (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการใช้ไตรสิกขาในการ พัฒนาศีลธรรมของเยาวชนไทย : ศึกษากรณีโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้ารับการอบรมตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยทำให้คุณภาพชีวิต ของเยาวชนไทยเสื่อมลง ผู้อบรมมีความเห็นตรงกันว่าควรมีการพัฒนาทางด้านศีลธรรมแก่ เยาวชนไทย และมีความเห็นตรงกันในเรื่องของการนำประโยชน์ที่ได้รับจากการนำหลักไตรสิกขา และ โยนิโสมนสิการไปใช้ในชีวิตประจำวัน ไปถ่ายทอดแก่นักเรียนในสถานศึกษาของตน

ณัฐวุฒิ อรุณพานิช (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานของ โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากันแพงเพชร เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากันแพงเพชร เขต 1 ในภาพรวมพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ปัญหาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ ใน ภาพรวมมีปัญหายุ่งอยู่ในระดับปานกลาง

แสงทอง เรืองศิลป์ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาสภาพการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 : กรณีศึกษา โรงเรียน

ไทยรัฐวิทยา 34 (บ้านกุดโง้ง) ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 34 (บ้านกุดโง้ง) ได้ดำเนินการตามแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการ โดย (1) ด้านการบริหารจัดการ ได้เตรียมการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ และปรึกษาพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ได้เตรียมความพร้อมทั้งบุคลากร นักเรียน และผู้ปกครอง จัดอาคารสถานที่ให้พร้อมสวยงามเหมาะสมกับวิถีพุทธแล้วดำเนินการจัดทำคู่มือแนวทาง ในการปฏิบัติและได้ปฏิบัติตามแนวทางที่วางไว้ มีการเก็บรวบรวมข้อมูล ประเมินผลการดำเนินงาน แล้วประชาสัมพันธ์เผยแพร่ต่อไป (2) ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ ได้จัดกิจกรรมสอดแทรกวิถีพุทธเข้าไปในกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างด้วยการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ให้นักเรียนได้ปฏิบัติตนให้กินอยู่ดูฟังให้เป็นที่ (3) ด้านการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ ได้จัดกิจกรรมวิถีพุทธรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือนและรายปี เน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง ในเรื่องของ ศีล สมถะ ปิณฺฑญา และการปฏิบัติธรรม รักษาศีลในวันสำคัญทางพุทธศาสนา (4) ด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะของบุคลากร ได้ให้บุคลากรได้รับการฝึกอบรม การฝึกปฏิบัติ พัฒนาตนเองเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน (5) ด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชนนั้น โรงเรียนได้ร่วมมือกันกับวัด และชุมชน เป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน จัดกิจกรรมร่วมกันเนื่องในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

วเสภา ต๊ะกาบโค (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษากการประเมินการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต 1 มีการดำเนินงานทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านปัจจัย ประกอบด้วย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบุคลากร ในโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ การดำเนินการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ด้านกระบวนการประกอบด้วย การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา ศีล สมถะ ปิณฺฑญา การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร การจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านผลผลิตประกอบด้วย การพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญาอย่างบูรณาการของผู้เรียน และด้านผลกระทบประกอบด้วย บ้าน ชุมชน วัด โรงเรียน ได้รำลึกประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก

พระมหาทองพูน สุภสอน (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาระบบการจัดการเรียนการสอนตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ : กรณีศึกษา โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคามเขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อจำแนกรายด้านพบว่า กลุ่ม

ตัวอย่างมีการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาอยู่ในระดับปานกลาง และมีการปฏิบัติด้านบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตรทั้งด้านการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนและความเอื้ออาทรของบุคลากร รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียน แต่มีการจัดกิจกรรมประจำวันของนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนข้อเสนอแนะ สถานศึกษาควรปรับโครงสร้างกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา โดยพัฒนาการใช้สื่อ แหล่งเรียนรู้ และการประเมินผล โดยคำนึงถึงความแตกต่างกันของบุคลากรด้าน เพศ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ควรมีการปรับปรุงด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตประจำวันของนักเรียน อาทิ การให้นักเรียนนั่งสมาธิก่อนเรียน การจัดกิจกรรมอบรมธรรมะ การจัดกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระก่อนเลิกเรียน และการกิน อยู่ ดู ฟัง อย่างมีสติ เป็นต้น

เจนฉา สิงหพร (2549 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษานวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ในการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธระดับมากในทุกด้าน รวมถึงมีเจตคติต่อการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธระดับเห็นด้วยมากที่สุดในทุกด้าน อีกทั้งมีความพร้อมในการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธระดับมากในทุกด้านด้วย สำหรับปัญหาในการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธที่พบมากที่สุด ได้แก่ ขาดงบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรมสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์และการผลิตสื่อ และขาดการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องดำเนินการหางบประมาณเอง ส่วนข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาคือ คณะผู้บริหาร โรงเรียนและผู้ช่วยผู้บริหาร รวมถึงครูผู้สอน ควรให้ความสำคัญในการนิเทศติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ควรมีการนำกิจกรรมที่แสดงถึงความร่วมมือระหว่างวัด/คณะสงฆ์และชุมชนเข้ามาใช้ มีนโยบายการสร้างสภาพแวดล้อมบริเวณ โรงเรียนให้มีบรรยากาศเป็นธรรมชาติ ควรจัดให้มีการฝึกอบรมพัฒนาความรู้และสภาวะทางจิตใจแก่บุคลากรในโรงเรียน และประสานงานขอความร่วมมือกับผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนและพระสงฆ์ เพื่อจัดกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

4.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

เฮนสัน (Hanson, 1994 : 3308-A) ได้ศึกษาความรับผิดชอบตามที่เข้าใจของผู้ที่จะเป็นครูเพื่อการพัฒนาจริยธรรมนักเรียนของตน มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาว่า ใครที่เป็นครูก่อนประจำการ เห็นว่าควรรับผิดชอบต่อการพัฒนาจริยธรรมนักเรียนของตน กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ตอบคำถามในวารสารทางวิชาการ 2 ชื่อ จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นครูก่อนประจำการ คือ โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมทางจริยธรรมมากเพียงใด และความรับผิดชอบของครูที่จะช่วยกัน

พัฒนาจริยธรรมนักเรียนของตนมีมากเพียงใด วารสารทางวิชาการของนักเรียนศึกษาฝึกสอน กล่าวถึงบทบาทของโรงเรียน หรือชุมชนครูและผู้ปกครอง ผลการศึกษพบว่า ผู้ตอบคำถาม เชื่อว่าโรงเรียนเป็นสภาพแวดล้อมทางจริยธรรม เนื่องจากผูกติดอยู่กับจริยธรรมของ กระบวนการสอน ผู้ตอบคำถามเห็นว่าครูเป็นผู้นำทางจริยธรรม และเป็นตัวแทนการให้ จริยธรรม ซึ่งควรจะได้รับติชมต่อการพัฒนาระบบความเชื่อของนักเรียน นักศึกษาฝึกสอนรู้สึก ว่าครูจะต้องรับติชม จนถึงแม้ครูจะแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม เพื่อศึกษาหาวิธีและเหตุผล ผู้ตอบไม่ ทุกคนเชื่อว่าโรงเรียนและครูควรจะมีบทบาทการพัฒนาจริยธรรม ผู้ตอบจำนวนมากแสดงว่า สภาพแวดล้อมของบ้านหรือ ผู้ปกครองมีความรับติชมสูงต่อการพัฒนาจริยธรรมของบุตร ของตน ผู้ตอบที่เรียนวิชาเอกการมัธยมศึกษาส่วนมากรู้สึกว่าการเรียนล้มเหลวในเป้าหมายของ การเป็นผู้มีจริยธรรม

จูเวลล์ (Jewell, 2001 web site) ได้ศึกษาเรื่องการวัดการพัฒนาทางจริยธรรม ความรู้สึก การคิด และการกระทำ บทความนี้ศึกษาว่าบุคคลที่พัฒนาทางจริยธรรมแล้วเป็น บุคคลที่รู้สึกเกี่ยวกับประเด็นปัญหาจริยธรรมอย่างแข็งหรือไม่ หรือเข้าใจประเด็น ได้แม้ ก็นว่า ความหมายของคำว่าจริยธรรม เกี่ยวข้องกับวิธีที่คนควรจะทำต่อกันอย่างไร และ ได้แม้ว่าการศึกษาทางจริยธรรม ควรจะจัดการกับการกระทำของคนในฐานะที่คนทำงานอยู่ ภายในกลุ่ม แนวโน้มในการศึกษาสำหรับคนมีความสามารถพิเศษ เพื่อมุ่งเน้นสภาพทางความรู้ ของแต่ละบุคคลเมื่ออภิปรายเรื่องการพัฒนาจริยธรรมเช่นความรักความยุติธรรม หรือแนวโน้ม ที่จะวัดการพัฒนาทางความรู้เชิงเข้าใจเช่น การรู้จักหลักจริยธรรมสากลพิจารณาเห็นว่าเป็นเรื่อง เฉพาะตัวเกินความจำเป็น และเป็นเรื่องไม่เพียงพอทางแนวคิด บทความนี้ทำสังเขปขึ้นตอน 6 ขึ้นตอน ในการพิจารณาตัดสินจริยธรรมตามแบบของลอว์เรนซ์ โคลเบิร์ก (Lawrence Kohlberg) คือการลงโทษและการเชื่อฟัง ความมุ่งหมายเครื่องมือของแต่ละบุคคลและการ แลกเปลี่ยน ความคาดหวังร่วมกันระหว่างบุคคล ความสัมพันธ์ และความที่นำไปตามความ คาดหวัง ระบบสังคมและการรักษาความสำนึกทางสังคม สิทธิที่มีก่อนและสัญญาทางสังคม หรือสาธารณประโยชน์ และหลักจริยธรรมสากล ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า งานวิจัยของ Kohlberg คนคิดอย่างไร ไม่ใช่คนประพฤติอย่างไร

แมคกี (Mackey, 2003 : 1146-A) ได้ศึกษาผลกระทบของชุดมาตรการในการ ควบคุมอัตราค่ารถโรงเรียนกลางคืนของนักเรียน ตามการรับรู้ของคณะกรรมการบริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในรัฐเท็กซัส ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญของการ เรียนต่อหรือออกจากกลางคืน การรักษาให้นักเรียนยังเรียนอยู่ในโรงเรียนนั้นขึ้นอยู่กับ

ความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศกับการออกจากโรงเรียนอย่างชัดเจน ผู้บริหารควรเป็นแบบอย่าง สร้างสภาพในทางบวกและสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคณะครูกับนักเรียน ผู้บริหารต้องเป็นผู้ส่งเสริมชี้แนะ โดยใช้การฝึกอบรมครูประจำการ ฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม และเรื่องมนุษยสัมพันธ์ให้มากยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่บรรยากาศทางสังคมของโรงเรียนให้ดีขึ้น

ลาร์สัน (Larson, 2003 : 118) ได้สร้างโครงการเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาผลกระทบของวิทยาลัยศิลปศาสตร์ขนาดเล็กที่มีต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาในวิทยาลัยตามการรับรู้ของนักศึกษา โดยมุ่งเน้นวิทยาลัยศิลปศาสตร์ 3 แห่งในภาคตะวันออกเฉียงตอนกลางของสหรัฐ คือ วิทยาลัยสำหรับคนทั่วไป วิทยาลัยสำหรับคริสตังนิกายคาทอลิก และวิทยาลัยสำหรับคริสเตียนิกาย โปรเตสแตนต์วิธีการศึกษาใช้การสัมภาษณ์นักศึกษานักเรียนแต่ละคนเกี่ยวกับการรับรู้ส่วนตัวเกี่ยวกับผลกระทบของสถาบันต่อการพัฒนาจริยธรรมของตน และต่อการพัฒนาจริยธรรมของเพื่อนนักศึกษาของตนคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ การพัฒนาจริยธรรมเกิดขึ้นหรือไม่ มีความแตกต่างในระดับการพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาที่เข้าศึกษาในวิทยาลัยทั้ง 3 แห่งนี้บ้างหรือไม่ ผลการศึกษา พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ที่ได้รับการสัมภาษณ์เชื่อว่าระดับการพัฒนาจริยธรรมส่วนตัวของตนเองนั้น ได้รับแบบอย่างมาอย่างเพียงพอแล้วก่อนมาเข้าวิทยาลัยการพัฒนาจริยธรรมซึ่งเกิดขึ้นที่วิทยาลัยนั้น ได้รับการเสริมแรงจากความเชื่อและหลักการที่สร้างขึ้นมาก่อนแล้ว และพบว่าอิทธิพลของผู้ปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างที่ใ้การเลี้ยงดูจากบ้านถึงเวลานานักศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าม้อิทธิพลมากที่สุดต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษานั่น

พอร์โก (Proco, 2003 : 290) ได้พยายามศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาจริยธรรมทางความรู้ของนักเรียน และผลของประสบการณ์ในวิทยาลัยที่มีต่อการเติบโตทางจริยธรรมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีวิชาเอกการบัญชี คำถามที่ใช้ในแบบสอบถามได้แก่ ท่านสอนจริยธรรมได้หรือไม่ ประสบการณ์จากการฝึกงานส่งผลต่อนักศึกษาระดับปริญญาตรีอย่างหนึ่งบ้างสมมติภาพในด้านภราดรภาพประเภทกิตติมศักดิ์ทำให้การพัฒนาจริยธรรมเข้มแข็งหรือไม่ พฤติกรรมจริยธรรมสูงสุดแสดงให้เห็นได้โดยผ่านการอาสาสมัครหรือผ่านกิจกรรมการปกครองนักศึกษาหรือไม่ผู้วิจัยได้วัดขั้นตอนการพัฒนาจริยธรรมทางความรู้ปัจจุบันของนักศึกษาวิชา คามที่นิยมไว้ในการพัฒนาจริยธรรมทางความรู้ของโดห์ลเบิร์ก โดยใช้เครื่องมือประเมินการตัดสินใจ การฝึกงานและการอาสาสมัคร เครื่องมือดังกล่าว ซึ่งได้มาจากเครื่องมือที่ดีกว่าที่ยังคงทั้งประเทศ และเรียกว่าทดสอบการให้นิยามประเด็นปัญหา นั้นใช้ควบคู่กับแบบทดสอบที่ถามจริยศึกษา ประสบการณ์ในการฝึกงาน สมาชิกภาพของ

สมาคมโรคแอลฟาไซ การศาสนาสมัคร เพศ และการมีส่วนร่วมในการปกครองนักศึกษา ผล การศึกษาพบว่า กำดอบจากเครื่องมือประเมินดังกล่าว และคำคอบจากแบบสอบถาม ควรจะ ให้สารสนเทศ และข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อการพัฒนา จริยธรรมทางความรู้ของนักศึกษา ตามอุดมคติแล้วในการเรียนรู้สาเหตุของการพัฒนาจริยธรรม ทางความรู้นั้น นักการศึกษาอยู่ในฐานะที่ศึกษาในการเตรียมสมาชิกในระดับสมัครเข้าใหม่ใน วิชาที่พ้ต้องการและให้รางวัลแก่อาชีพวิชาการบัญชีมหาชน

กอริซีกกี (Gorzycki, 2003 : 223) ได้ทำการสำรวจความคล้ายคลึงกันระหว่าง รูปแบบการพัฒนาจริยธรรม โดยเน้นการพัฒนาสติปัญญาตามที่กล่าวไว้โดย เปียงเจต์ (1932) และ โคห์ลเบิร์ต (1969) แวดวงเชิงวิทยาศาสตร์สังคม (เช่น สถาบันเพื่อสังคมศึกษาแห่งชาติ) และ คำสอนของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในเรื่องการเติบโตทางจริยธรรม ในทางสังคมได้ ระบุองค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาจริยธรรม 6 องค์ประกอบซึ่งร่วมกันอยู่ในแหล่ง ต่อไปนี้ คือ การคิดเชิงวิจารณ์มองหลากหลายเกี่ยวกับประเด็นปัญหา ความสามารถในการ เข้าใจความรู้สึกของคนอื่น การเคารพในเกียรติภูมิของคน การเคารพในเสรีภาพของความรู้สึก ผิด ของคน และการยึดถือความยุติธรรมและการเอาใจใส่ นอกจากนี้ได้สำรวจระดับที่ องค์ประกอบเหล่านี้ได้บูรณาการเข้าในหน่วยวิชาประวัติศาสตร์สหรัฐเรื่องกำเนิดของสงคราม เย็นระหว่าง ค.ศ. 1945-1949 ตามที่สอนอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของคาทอลิกในเขต ปกครองของอาร์ชิบิชอปใน ซานฟรานซิสโก และเขตปกครองในโอไฮโอแลนด์ ควบ จำนวน 39 คนจาก 60 คน ตอนแรกตรวจสอบผลการศึกษา พบว่าครูจำนวนร้อยละ 75 จบปริญญาตรี วิชาเอกประวัติศาสตร์และได้รับการศึกษา 1 วิชาเพิ่มเติม ๆ หรือบางส่วนอุทิศให้เรื่องสงคราม เย็นร้อยละ 88 ชอบพอสมควร หรือชอบอย่างยิ่งในการบูรณาการพัฒนาจริยธรรมเข้าใน บทเรียนวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนครูร้อยละ 49 รู้สึกเหมือนกันเกี่ยวกับการบูรณาการคำสอนทาง สังคมคาทอลิกเข้าในหลักสูตรของคน ประมาณ ร้อยละ 74 พบว่า ได้ศึกษามาแล้ว 1 วิชา วิชาเพิ่มเติม ๆ หรือบางส่วนอุทิศให้การพัฒนาจริยธรรม ส่วนร้อยละ 49 กล่าวเหมือนกันว่าการศึกษา ได้อุทิศให้คำสอนทางสังคมคาทอลิก ประมาณ ร้อยละ 71 ของครูทั้งหมด บ่งชี้ว่าร้อยละ 60- 100 นั้นการวิเคราะห์เนื้อหาของประมวลได้ว่ามีองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาจริยธรรมทั้ง 6 องค์ประกอบ การคิดเชิงวิจารณ์ และมุมมองที่หลากหลายนิยมใช้แทนการทบทวนบทต่าง ๆ และการเถรียนำตอนต่าง ๆ มากที่สุด คำว่าไม่ได้ ทำบทอ้างอิงตามตัวอักษรสำหรับ องค์ประกอบอื่นๆ อีก 4 องค์ประกอบ ระดับที่การพัฒนาจริยธรรมนำไปบูรณาการเข้าใน

หลักสูตรวิชาประวัติศาสตร์นั้น ถูกจำกัดด้วยเนื้อหาของตำราเรียน ความชอบของครูและการฝึกอบรมของครู

จากการศึกษางานวิจัยทั้งภายในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสภาพการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธและงานวิจัยเทียบเคียงสรุปได้ว่าตำแหน่งและขนาดโรงเรียนที่แตกต่างกันอาจเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ระดับสภาพการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธมีความแตกต่างกัน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าขนาดโรงเรียนที่จำแนกตามจำนวนนักเรียนเป็นตัวกำหนดจำนวนบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนรวมทั้งปริมาณงานตามภารกิจของโรงเรียนอาจส่งผลต่อระดับสภาพการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีงานวิจัยที่สนับสนุนข้อสันนิษฐานนี้ เช่น ผลการวิจัยของ สิริมิตร เวชวงษ์ (2542 : บทคัดย่อ) ที่พบว่า มีปฏิสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ระหว่างขนาดโรงเรียนกับสถานภาพต่อการติดตามการปฏิบัติการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชลบุรีโดยรวม 4 ด้านคือ ด้านการเตรียมความพร้อม ด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอนและด้านการวัดผลประเมินผล สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จำเอง ภู่อ่าง (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินการนิเทศทางการศึกษาภายในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพ ตำแหน่งขนาดโรงเรียนต่อการแก้ปัญหาการดำเนินงานพัฒนาบุคลากรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ.01 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไร่ระกาย บัตรศิริมงคล (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสหวิทยาเขตพุทธมณฑลอิสาน สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม พบว่า มีปฏิสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ระหว่างขนาดโรงเรียนและสถานภาพ ต่อการมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประกันคุณภาพการศึกษา โดยรวมและ 4 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนการวางแผนการประกันคุณภาพการศึกษา ขั้นตอนการตรวจสอบและพบพวณคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ขั้นตอนการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน และขั้นตอนการเตรียมรับการประเมินจากองค์กรภายนอก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ประถมพร เพ็ชร โปรี (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารสถานศึกษาการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 พบว่า มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างขนาดสถานศึกษาและตำแหน่ง ต่อระดับการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 ทั้งโดยรวมและรายด้าน 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ และด้านการ

บริหารทั่วไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ลำโพง วุฒิชัย (2550 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่องการใช้หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 พบว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างขนาดโรงเรียนและตำแหน่งต่อใช้หลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งโดยรวมทุกด้านและรายด้านจำนวน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผล ส่วนด้านการเตรียมความพร้อมในการใช้หลักสูตรและด้านนิเทศติดตามผล ไม่พบปฏิสัมพันธ์และจิตภา จิตพิชญญาณ (2550 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่องเจตคติต่อวัฒนธรรมไทยของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ช่วงชั้นที่ 4 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 พบว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งและขนาดโรงเรียนต่อระดับเจตคติต่อวัฒนธรรมไทยของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ช่วงชั้นที่ 4 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งโดยรวมทุกด้านและรายด้านจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านดนตรีไทย ด้านนาฏศิลป์ ด้านสถาปัตยกรรมและด้านภาษาไทย

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัย จึงตั้งสมมติฐานของการวิจัยครั้งนี้ว่า มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างขนาดโรงเรียนกับตำแหน่งของผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 เกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถึพุทธทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY